

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Närhet och fredagsmys

Familjens betydelse för ungdomar

Anneli Nielsen

Masteruppsats 15hp (SOAM 12)

VT 2015

Handledare: Katarina Jacobsson

Abstract

Author: Anneli Nielsen

Title: Closeness and Cosyness – The Meaning Of Family From A Youth Perspective
(translated title)

Supervisor: Katarina Jacobsson

Assessor: Eva Palmblad

The aim of this study was to examine how young people define their family and how they describe their own family relations. What makes the family a family from the perspective of a youth? The questions posed were: Who do you include in your family? and What makes family important?. Utilizing a qualitative method known as self-documentary data compilation, young people, aged 15, have written essays to answer the questions in focus. Selection was based on voluntary participation at three public schools in Malmö, Sweden. The background for this study was a 1 year master's thesis presented in 1995. The study directed attention toward a massmedial discussion during the mid-1990's focusing parental withdrawal from the guidance of young people, leaving the family arena open for peer regulation. The conclusions from the 1995 study contradicted media reports. The family was highly respected and deemed beneficial to participant young people. Further, no difference could be shown relating to such factors as socioeconomic standard or gender. The current study replicates the 1995 study, representing a period 15 years later. In focus was whether youth have changed in their way to define the family. The result shows that young people today tend to be more open-minded as to whom they include when defining the family. Conventional family members, such as siblings, may be excluded from the core group. Important today is constancy; that those who belong to the family, whether relative or not, are unceasingly available. Young people also seem to be aware of their decision-making capacity regarding curfews, clothing choices, etc. The subject is complex and there remains more to discover.

Key words: youth, family, family construction, self-documentary data

Förord

När jag för några år sedan frågade min då 20-årige son om vad familjen betyder fick jag till svar:

”Poängen med familj är att man inte behöver träffas varje dag och bekräfta sin kärlek till dem, de ska bara finnas där. De är som socialförvaltningen, en sista instans som ska funka när allt annat havererar.”

Efter den debatt som pågick i mitten av 1990-talet om att kompisarna höll på att ta över föräldrarnas roll har det varit viktigt för mig att undersöka om det var så. Den vikt man i olika medier tillskriver familjen befaras ofta vara hotad. Detta är den andra av två studier där femtonåriga ungdomar själva berättar om sin familj. Den första gjordes år 1995 och den andra håller du i nu. Det har varit spännande att läsa ungdomarnas tankar och dessutom få möjlighet att göra ett nytt nerslag hos en ny grupp 15-åringar, 15 år senare. Det har känts väl motiverat att följa upp den första studien och på nytt undersöka om ungdomars syn på familjens betydelse fortfarande är densamma eller om den har förändrats och på vilket sätt i så fall.

Arbetet har naturligtvis inte kunnat göras utan hjälp av alla ungdomar som har deltagit i studien – TACK till er. Inte heller hade det blivit någon uppsats utan god stöttning av nära och kära där familjen och ett gäng kollegor får stå för den stora insatsen. Till sist ett tack till min handledare Katarina Jacobsson som oförtrutet ger handledning trots att detta har blivit en utdragen process.

Innehållsförteckning

1	Introduktion	6
2	Syfte och frågeställningar	8
3	Tidigare forskning	8
3.1	Forskning om familj där ungdomar kommer till tals	9
3.2	Ungdomsforskning – problem och ungdomskultur	11
3.3	Forskning om familj – vuxnas perspektiv	12
4	Teori	14
4.1	Familj – en produkt av samhällsutveckling	14
4.2	Familj – ett individualiseringsprojekt.....	15
4.3	Familj – en social konstruktion	15
5	Metod	16
5.1	Urval och tillträde	17
5.2	Genomförandet och etiska principer	19
	Informationstillfällen.....	19
	Skrivtillfällen.....	20
	Bortfall.....	22
5.3	Metodologiska reflektioner.....	22
5.4	Materialets karaktär och analytiska överväganden	23
5.5	Genusperspektiv på skrivande	26
6	Analys.....	26
6.1	Vad är familj?	27
	Närhet	28
	”Blodsband”	30
	Självklar – inte självklar	31
	Existens beroende av familjen.....	32
	Tiden.....	33
6.2	Vad gör en familj?	34
	Äta tillsammans	35

Delar vardagen	36
Finns alltid till hands	38
Råd och stöd	39
6.3 Vad förhandlas det om i familjen?	40
Tider	40
Kläder och umgänge.....	41
6.4 Förändrad syn på familjen?	43
7 Avslutande diskussion	45
Referenslista	48

1 Introduktion

Familjens plats i samhället och dess betydelse för barn och ungdomar diskuteras frekvent. Under 1990-talet pågick en debatt i media om att jämnåriga kompisar håller på att ta över föräldrarnas betydelse, att föräldrar abdikerar från sitt ansvar. Vi kunde läsa rubriker som

De har vänt vuxenvärlden ryggen (Gäre, SDS 950413)

Gänget tar över familjeroll (Lewenhagen, DN 950415)

Vilsna ungdomar saknar vuxna förebilder (Vinterhed, DN 911016)

Newsweek gjorde två undersökningar (1960 och 1984) som visade att föräldrarna förlorade möjligheter att påverka amerikanska ungdomars ställningstaganden i religion, politik, människosyn, livsval, syn på äktenskapet med mera (Carlberg, 1991). År 1960 var det föräldrarna som hade den största påverkanskraften, år 1984 hade det förändrats, kompisarna kom nu på första plats och föräldrarna kom på fjärde. Betydde undersökningens resultat att familjen höll på att falla sönder? Även statistik om skilsmässor bidrog till att budskapet om familjens sönderfall förkunnades i media. 1994 var risken att det första äktenskapet slutade i skilsmässa 50 % högre än 1980 (SCB, 1997:272) och konsekvenserna av detta diskuterades. Familjens påstådda sönderfall har också angivits som orsak till bland annat ungdomskriminalitet. Bakom ovanstående döljer sig tankar om vad en familj bör vara. Familjen ska vara en stabil punkt som innebär en trygg uppväxt för barn och ungdomar. Den ska bidra med att integrera samhällets normer och värderingar hos de unga och uppfostra dem till goda samhällsmedborgare. Mot bakgrund av detta genomförde jag en studie om familjens betydelse för ungdomar (Nielsen, 1997). För att ringa in begreppet familj, utifrån ungdomarnas perspektiv, och få kunskap om huruvida kompisarna ingick och därmed mera tydligt hade tagit en position som familj ställde jag frågan om vem eller vilka som ingick i ungdomens familj. Jag ville ta reda på om det fanns något i ungdomarnas egna beskrivningar som bekräftade de farhågor som medierna framförde. Enligt de flesta ungdomarna bestod familjen av föräldrar, syskon samt övrig släkt och en del husdjur. En av slutsatserna i min studie var att familjen var betydelsefull och att kompisar inte tog över familjens plats. Det var bara någon enskild ungdom som skrev att kompisar hade en plats som medlem i familjen. Ungdomarna i studien bekräftade alltså inte farhågorna som basunerades ut. Uppfattningarna om familjens betydelse påverkades inte i någon påvisbar utsträckning av kulturella eller socioekonomiska

perspektiv, inte heller gick det att urskilja några skillnader som var avhängiga av kön eller klass. Ungdomarna var eniga om att familjen var viktig och hade betydelse.

Samhället svarade på debatten genom att på olika nivåer arbeta med en uppräckning av föräldrarollen. Under slutet av 1990-talet men framförallt under början av 2000-talet har det varit en ganska massiv debatt och medveten strategi både på riksnivå (Folkhälsoinstitutet 2003; SOU 1997:161; SOU 1998:31) såväl som på regional och kommunal nivå (FoU 2007) för att föräldrar ska återta sitt föräldraskap igen. Budskapet att ungdomar behöver sina föräldrar och att de senare måste kunna sätta gränser för ungdomarna har envist trummats ut och föräldrautbildningar med namn som Cope, Komet med flera har avlöst varandra. Idag finns det inte många kommuner, om ens någon, där du inte blir erbjuden samtalsgrupp om ditt föräldraskap eller utbildningar om hur du ska tackla de problem eller utmaningar det innebär. Har det inneburit att ungdomar idag uttrycker sig annorlunda? Det är lätt att myter uppstår ur ett eller flera uttalande om hur någonting är. Bäck-Wiklund och Johansson (2003) menar att det är en utmaning att studera och försöka förstå vad som händer i glappet mellan familjemyter, individualitet och vardagens omsorg i förhållande till de professionellas arbete med familjeproblem eller med ”problemfamiljer”.

Den bild som presenteras av ungdomar eller ungdomar och familj i media och inom forskningen tar ofta avstamp i ett problemperspektiv eller ett negativt perspektiv (Brannen 1995; 1996; Hillaker, Brophy-Herb, Villarruel & Haas 2008; Lahelma & Gordon 2008; Lalander & Johansson 2002; Turtiainen, Karvonen & Rahkonen 2007; Westberg 2005). Forskningen om ungdomar i marginalen är viktig men samtidigt kan det begränsa oss i vårt sätt att se på ungdomar (Helve & Holm, 2005). Forskningen blir ensidig för att man väljer att beskriva en del av ungdomsgruppen utifrån en disciplin. I socialt arbete med ungdomar arbetar man inte sällan i gränslandet mellan ungdomar med olika typer av svårigheter och de som inte anses ha några svårigheter. Det innebär att man kan behöva balansera olika bilder av hur ungdomar uppfattas är, även inom ungdomsforskningen är det viktigt med kunskap som grundar sig i ungdomars egna åsikter (Jönsson, Trondman, Arnman & Palme, 1993). Efterhand som vi inhämtar ny kunskap finns risken att kunskapen blir mer specifik och därigenom begränsad. När kunskapen blir för smal finns det behov av att återknyta till ursprungsgrupperna för att undersöka om de utgångspunkter man har fortfarande är giltiga. Gillies (2000) menar att vi emellanåt lutar oss för mycket på vedertagen kunskap utan att ifrågasätta denna utifrån att samhället har förändrats och att våra antaganden som var sanna i

en kontext kan ha förändrats. Sedan den första studien gjordes har samhället förändrats på en rad punkter. Vi har haft en lång period av borgerligt styre som bland annat har inneburit att välfärden håller på att nedmonteras och övergå från statlig till privat regi. Ziehe (1989) menar därtill att det traditionella samhällets gemensamma tolkningsram har fått minskad betydelse genom bland annat den ökade teknokratiseringen och specialiseringen i arbets- och vardagslivet. Som en följd av detta har moralkodexen förändrats inom bland annat formerna för familjen och inställningen till auktoriteter. Han menar att det inte längre finns ett "rätt" sätt att leva, tänka eller organisera sitt liv. Genom senare års teknik- och media-utveckling är ungdomar numera dagligen uppkopplade mot omvärlden vilket innebär att de enklare nås av andra influenser. Det kan också innebära att synsätt förändras i snabbare takt. Med denna bakgrund av detta anser jag att det är viktigt att låta ungdomar själva komma till tals igen. Hur ser man som ungdom idag på sin familj?

2 Syfte och frågeställningar

Syftet är att genom ungdomars berättelser söka fånga deras syn på sin familj idag och att jämföra den med hur ungdomar i samma ålder såg på sin familj år 1995. Mina frågeställningar är följande:

- Vem definieras som familjemedlem?
- Vilken betydelse tillskrivs familjen?
- Finns det skillnader och likheter i hur "familjen" artikuleras av ungdomar 1995 och 2011 och hur kan de i så fall förstås?

3 Tidigare forskning

Jag har valt att fokusera på ungdomar generellt och inte bara de som finns i marginalen eller som anses vara normbrytare. Ungdomar och familj har hittills studerats som separata grupper och det finns anledning att ändra på det. Wyn (2011) menar att det finns ett behov av att studera ungdomar och deras syn på familjen samt hur den har utvecklats. Enligt Turtiainen, Karvonen och Rahkonen (2007) är det inte mycket forskat om hur ungdomar upplever sin familj och Brannen (1995) hävdade i början av 1990-talet att, åtminstone inom sociologi, var området hem och ungdomar förbisett. Hon vidhåller detta i början på 2000-talet (Brannen, Heptinstall & Bhopal, 2000). Sökning efter relevant forskning har skett inom två områden,

familj och ungdomar, och haft fokus på forskning där barn och ungdomar har fått komma till tals. Jag har även sökt både nationell och internationell forskning. Den internationella forskningen på området är huvudsakligen västerländsk. Det finns enstaka inslag i litteraturen som berör ungdomar och familj i andra länder, till exempel Smetana (2011) vars forskning berör ungdomar och föräldrar från bland annat Kina, Chile men också från USA. Lesko's och Talburt's (2012) genomgång av ungdomsforskning inkluderar även forskning från några afrikanska och sydamerikanska länder utöver USA. Nedan följer en fördjupad men fortfarande översiktlig genomgång av forskningen inom de områden som bedöms relevanta för studien.

Följande sökord har använts i olika kombinationer vid sökningen LibHub: youth, child, parent, teenager, adolescence, family, life, need, social construction, meaning, relation, life-course, sociology, psychology, social work med flera.

3.1 Forskning om familj där ungdomar kommer till tals

När familjen beskrivs är det vanligt att man gör det ur ett vuxenperspektiv, föräldrarnas, eller ur ett barnperspektiv med fokus på de yngre barnen. Det är sällan ungdomars eget perspektiv på familj blir synligt. Flera forskare, däribland Bäck-Wiklund och Lundström (2001, s. 13) menar att "det finns ett stort behov av skildringar där barnets egen röst beskriver sin miljö och familjesituation". Både barn och ungdomar ses numera som värdefulla informanter. Det är dock fortfarande problematiskt att hitta forskning, framförallt svensk, där ungdomar generellt får uttrycka sin åsikt om familjen. Tendensen är dock att intresset verkar öka.

Ungdomsstyrelsen sammanställer återkommande rapporter om hur livet gestaltar sig för ungdomar. I rapporten från 1998 frågar man efter svenska ungdomars värderingar och framtidstro. Man behandlar ämnen som vuxenblivande, livskvalité, värderingar och jämlikhet, framtidsplaner samt värderingsförskjutningar. Man konstaterade när yngre ungdomar (16-29 år) svarar på frågan om vad som ger mest mening åt livet så har majoriteten svarat att det är familj (50%) och vänner (25%). När ungdomarna i studien uttryckte vilka som var "de närmaste" var det 72% som ansåg att det var just familj och vänner i en samlad grupp. Bremberg har på uppdrag av Statens Offentliga Utredningar (SOU 2008) sammanställt studier kring barns perspektiv på föräldrar. Han fann då vid en sökning i databaser endast fyra studier som behandlar hur barn ser på föräldrar och hur en bra förälder ska vara. Utöver dessa återfanns en svensk C-uppsats som redovisar hur barn i årskurs 6 beskriver att en bra förälder

ska vara samt en rapport från Barnombudsmannen. Ett genomgående tema i studierna är att barn beskriver vikten av att föräldrar är snälla, stödjande och kan sätta gränser.

Flera studier berör ungdomens situation hemma och hur relationerna till föräldrarna är. Det är få studier som har undersökt hur ungdomarna tänker om begreppet familj och vad familjen betyder. Brannen (1995) undersöker ungdomars, från olika delar av London, deltagande i hemmets sysslor. Hon genomförde en enkät riktad till 843 ungdomar, 15-16 år gamla, och följde upp den med djupintervjuer av 64 familjer, både ungdomar och föräldrar. Studien visar att ungdomar gör sysslor i hemmet men att deltagandet minskar vid 16 års ålder snarare än ökar. Det fanns signifikanta skillnader i omfattningen av hushållssysslor som berodde på kön, kultur, etnicitet, plats i syskonskaran, föräldrarnas arbetssituation och ungdomens arbets- eller skolsituation. De som gjorde mer hushållssysslor var unga kvinnor (speciellt med asiatiskt ursprung), äldre barn, de som hade mödrar som arbetade heltid och de ungdomar som planerade att fortsätta studera. En annan observation som Brannen (1995) gjorde i samma undersökning var att majoriteten av ungdomarna tog eget ansvar vilket bland annat innebar att de skapade sina egna regler som inte nödvändigtvis var desamma som föräldrarnas. Det underströks också i undersökningen att ungdomarna erbjöd sig att göra olika arbetsuppgifter i hushållet i utbyte mot rättigheter och förmåner inom familjen.

Turtiainen et al. (2007) har i två finska enkätstudier gjorda år 1998 och år 2004, samt 34 intervjuer med ungdomar, 15 år gamla, undersökt ungdomars vardagsliv i familjen med fokus på hur tiden används och om det har förändrats över tid. Resultatet visade att det vanligaste som föräldrar och ungdomar lade tid på var TV-tittande och gemensamma måltider. Det visade sig också att tiden som spenderades i familjen har ökat vilket går på tvärs gentemot den allmänna synen.

Andra studier handlar om ungdomars självuppfattning och tillfredsställelse med familjelivet. Özdemirs (2007) undersökning försöker förstå hur, och på vilket sätt ungdomars erfarenheter av föräldrars skilsmässa påverkar hur nöjda ungdomarna är med sitt liv i framtiden. Özdemir (ibid) menar att en avgörande faktor för hur ungdomar uppfattar sitt framtida liv är hur kvalitén på kommunikationen har varit mellan den unge och föräldern. Andra faktorer rör hur besluten tas när det gäller ämnen som rör ungdomen. Författaren kommer fram till att de ungdomar där familjerna lyckas upprätthålla nära och stödjande relationer samtidigt som de uppmuntrar till självständighet hos ungdomen genererar ungdomar med högre

tillfredsställelse. Hillaker et al. (2008) bekräftar vikten av en god relation. En god relation bidrar till ungdomens välbefinnande i framtiden. Östgård-Ybrandts (2004) doktorsavhandling handlar om självuppfattning och hur tidiga relationer med föräldrar påverkar uppfattningen om sig själv och hur man fungerar socialt i tonåren. Den är baserad på fem studier om tonåringar. Resultatet av forskningen visar att den stora gruppen ungdomar inte har några större problem med sina föräldrar under sin tonårsperiod. Deras förhållande till sina föräldrar innehåller beundran, kärlek och uppskattning och att de ofta ber föräldrarna om råd i olika frågor. Även Henry (1994) har undersökt ungdomars tillfredsställelse med familjelivet genom en enkätstudie. Hon kom fram till att de familjer som var stabila och förutsägbara, som hade rutiner och traditioner som fungerade samtidigt som det fanns en viss flexibilitet var de familjer där ungdomarna upplevde störst tillfredsställelse.

3.2 Ungdomsforskning – problem och ungdomskultur

Det är svårt att helt förbise den forskning om ungdomar som finns och här följer en mycket kort genomgång av det området även om den har visat sig vara perifer för mitt ämnesval. Forskning om ungdomar kan grovt delas in i tre områden. Den som tar avstamp i de problem som förknippas med ungdomar (mobbing, kriminalitet, droger, självdestruktivitet med mera). Den som behandlar ungdomars sätt att uttrycka sig (gängbildningar, grupperingar, subkulturer med mera). Slutligen den som handlar om själva processen att gå från barn till att bli vuxen. Flera forskare bekräftar bilden av att forskning om ungdomar är problembaserad (Brannen 1995; 1996; Hillaker et al 2008; Lahelma & Gordon 2008; Lalander & Johansson 2002; Turtiainen et al 2007; Westberg 2005). ”Ungdomar har ofta under 1900-talet beskrivits som en problematisk kategori...” (Lalander & Johansson 2002, s. 7). Turtiainen et al (2007) menar att ungdomar ofta undersöks som social kategori, social konstruktion eller som ett socialt problem. Gillies (2000) menar att den psykologiska forskningen är problemorienterad och inriktar sig på avvikande beteenden och att den sociologiska forskningen har inriktning på sociala strukturer, resurser i familjen och på individuella livslopp.

Sedan ett antal år tillbaka har en stor del av forskningen inom barn, ungdom och familj fokus på risk- och skyddsfaktorer. För en genomgång av denna forskning hänvisas till Andershed & Andershed (2008) och Ferrer-Wreder, Stattin, Cass Lorente, Tubman & Adamson (2005). Forskare är också mer intresserade av vad ungdomar gör än av deras åsikter (Wyn & Woodman, 2006). Beteenden som vuxna anser är problematiska till exempel graffiti, olika

mer eller mindre utmanande musikstilar, sex och droger får ofta uppmärksamhet.

Undersökningar om ungdomar mer generellt har i hög grad gjorts utifrån ungdomskultur med inriktning på musik. Det finns bland annat en hel del skrivet om olika musikstilars påverkan på ungdomar (Frykman, 1988; Löfgren & Norell, 1994; Miegel & Johansson, 1994).

Ungdomsgruppens uppgift har varit att ifrågasätta gamla traditioner och normer och komma med något nytt. En del kan förlora sin självklarhet när det ersätts av nya sätt att se saker.

Ziehe (1989) menar att det handlar om att ungdomar är kulturellt friställda. Detta leder till både en osäkerhet om vad som är giltigt i framtiden och till möjliga förändringar. Bortom musikstilar etcetera blir det viktigt att söka kunskap om ungdomars syn på familjebildning.

Forskning, framförallt inom utvecklingspsykologin, har fokuserat på övergången mellan barn och vuxen. Smetana (2011) visar att vägen mot att bli vuxen ser inte skiljer sig oavsett var i världen man befinner sig. Hon har gått igenom forskning från flera kontinenter om hur ungdomar och föräldrar interagerar för att försöka förstå hur ungdomar konstruerar sin värld på väg mot att bli vuxen. Hon menar att en framgångsrik väg innebär att man som förälder tillsammans med sin ungdom hanterar hur gränserna ska dras mellan omvärldens krav på föräldraansvar, ens egen oro som förälder och ungdomarnas krav på större självständighet och personliga val.

3.3 Forskning om familj – vuxnas perspektiv

Forskning om familj är även den indelad i flera områden. Den innefattar bland annat vad som gör en familj till en familj, både strukturellt och processinriktat. Begreppet familj har en lång historia. Det är först under 1900-talet som begreppet kärnfamilj blir aktuellt (Mitterauer, 1988; Jacobsson, Thelander & Wästerfors, 2010). Familjen var från början en lösare sammanslutning av personer som bodde under samma tak men har successivt utvecklats till att bli en mer intimare sammanslutning (kärnfamilj). Genom historien har familj varit ett föränderligt begrepp och så är det sannolikt även i nutid. När vi undersöker familjeforskningen med fokus på ungdomsgruppen är den rik på skrifter som handlar om vilken påverkan familjen har på ungdomar. Under de 15 år som har gått från undersökningstillfället år 1995 till undersökningstillfället år 2011, har debatten om familjen förflyttat sig från att föräldrar framförallt ska återta rollen som förälder till att handla om vad som ingår i föräldrarollen och hur föräldrar ska involveras i sina ungdomars liv (BRÅ, 2003; Statens Folkhälsoinstitut, 2009). Föräldrar ska sätta gränser och se till att ha en god relation

med sina ungdomar. I massmedia påminns vi ständigt om att föräldrar misslyckas i att uppfostra sina barn och ungdomar (Kurz, 2006). Inom forskningen har man fört fram åsikten att det finns behov av insatser som vänder sig till samtliga föräldrar för att nå större framgång med preventionsstrategier för att förhindra att barn och ungdomar utvecklar ett långvarigt normbrytande beteende (Andershed & Andershed, 2005; Bremberg, 2004; Ferrer-Wreder et al 2003; 2004; 2005 m fl). När insatser blir generella blir genomslagskraften bättre även för de barn som ligger i riskzonen för att utveckla ett långvarigt normbrytande beteende (Ferrer-Wreder et al 2003; 2004; 2005; Hillaker et al, 2008). Inom skolforskningen är familjens inverkan på ungdomars läsinlärning och skolresultat ett återkommande tema. Det man har kommit fram till är att familjen har betydelse både för olika behandlingsinsatser och för vilket resultat man presterar i skolan.

Annan forskning på familjeområdet handlar om familjens utveckling mot en mer jämlik och demokratisk familj. Deltagande i familjelivet kan vara ett sätt att beskriva vilken relation man har till familjemedlemmarna. Ett exempel på detta behandlar Oakley (2006) i sin artikel om den gode fadern. Han menar att deltagande i familjelivet inte har blivit nämnvärt uppmärksammat i forskningen och i sin artikel för han fram svårigheten att ses som en god förälder även om man inte argumenterar för de gängse uppfattningarna som man bör ha som förälder. Även Plantin (2003, s. 143) argumenterar för att det har skett en ökad riktning mot demokratisering av familjen. Det gäller framförallt faders ökade demokratiska delaktighet i familjelivet. Forskning på området stödjer den förändring som kan ha skett genom statsmakternas satsning på familjen och vikten av att hålla samman den. Däremot finns det i forskning om föräldrarnas syn på familjen ingenting som berättar något om huruvida ungdomarna delar föräldrarnas syn på familjen och dess betydelse.

*

Gemensamt för en stor del av familjeforskningen är att den har fokus på vuxnas betydelse för barn och ungdomar. Det som inte har studerats i någon större utsträckning är vad ungdomar generellt anser att familjen betyder för dem. Utgångspunkten i flertalet undersökningar är den vuxnes ståndpunkt, åsikt och värdering. Med min studie hoppas jag kunna bidra med mer kunskap på detta område, utifrån ett ungdomsperspektiv.

4 Teori

4.1 Familj – en produkt av samhällsutveckling

Familjen som institution och synen på den påverkas av förändringar i samhället. Över tid har familjen haft olika uppgifter i samhället, alltifrån att uppfostra nya medborgare, knyta ekonomiska och andra strategiska förbund till att vara pensionsförsäkring för de äldre. Talcott Parson studerade relationen mellan familj och stat och menade att familjen tappat funktioner som övergår till samhället och som därigenom också blir mer specialiserade. Min fråga till ungdomarna är om föräldrarna har tappat sin funktion som uppfostrare och påverkare och om kompisar har tagit över det uppdraget. Nya villkor innebär att det förändrade självet måste undersökas och omskapas. Det handlar om att koppla ihop den personliga med den sociala förändringen som en del i en reflexiv process. Den ökade kunskapsmängden och komplexiteten i samhället gör det svårt att överblicka livet och de val man behöver göra. Som en konsekvens blir vi mer beroende av experter. Giddens (1990; 1991) har hävdade att mobilitet och reflexivitet är kännetecknen för modern tid. Politik påverkar människors invanda tankemönster och beteenden. I Sverige, liksom i övriga västvärlden, har utvecklingen gått mot individualitet och autonomi (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997). Våra invanda mönster utmanas av förebilder och bilder som skapas av media. När framtiden upplevs som osäker tvingas vi att reflektera och att lära oss hur vi ska hantera det nya som händer och sker i vardagslivet och i det kan vi behöva stöd av experter. Som individer kommer vi i högre utsträckning att behöva lita på experternas utlåtande. Genom att iaktta sig själv i förhållande till omvärlden är det möjligt att skapa en identitet och förhålla sig till omvärldens krav. På individnivån är reflexiviteten en process där vi, genom att jämföra oss med andra både förstår oss själva och de andra och skapar ett jag, eller i det här fallet en familj. I processen finns det många möjliga val där flera av dem i verkligheten upplevs som begränsade. Giddens (1990) menar att det moderna sättet att förhålla sig till sin partner innebär en form av öppna relationer som vidmakthålls så länge någondera inte känner sig utnyttjad. Detta innebär att relationerna i familjen skulle vara på väg att utvecklas mot en demokratisering och ett mer jämställt förhållande. För att diskutera utvecklingen av familjen menar Johansson (2009) att modernitetsteori kan användas. Modernitetsteori avser att förklara och förstå hur det moderna samhället utvecklas och förändras under 1900-talet och framåt. Inom familjeforskningen skildras framväxten av kärnfamiljen på 50-talet i relation till produktionsutvecklingen och övrigt samhällsliv. Hydén & Hydén (2002) framhåller att familj är ett normativt begrepp men menar att det är under utveckling. Även om familj fortfarande ofta ses som föräldrar och barn

är det idag fullt möjligt att prata om familj i plural. Man kan ha flera familjer. Familjen kan ses som en social institution som har sin utgångspunkt i hur man vill leva sitt liv och med vem eller vilka.

4.2 Familj – ett individualiseringsprojekt

Det talas allt oftare om att människans utveckling, åtminstone i västvärlden, går mot en ökad självständighet. Jaget får ta större plats och prioriteras framför gruppen. Johansson (2009) menar att familjen kan ses som ett individualiseringsprojekt. Familjen befinner sig i två processer. En intern process som avser hur det inre livet i familjen formas och genomgår en refigurering i riktning mot individualiserade former, och en extern som kan ses som en mer allmän samhällelig process där familjen idag står inför allt fler valsituationer (Johansson 2009, s. 22). De tyska sociologerna Ulrich Beck och Elisabeth Beck-Gernsheim (1995) menar att familjen i allt högre utsträckning idag är indragen i en individualiseringsprocess, vilket betyder att familjen i allt större utsträckning förlorar sin kraft som sammanhållande enhet och istället blir en mötesplats för enskilda individer, som i bästa fall har gemensamma mål och intressen. Familjen utgör inte längre en självklarhet. Både Beck och Beck-Gernsheim (ibid) och Giddens (1990; 1992) har poängterat den traditionella familjens sönderfall i en utveckling som rör sig mot mer individualiserade former och en mer individcentrerad livsstil. En stil som karaktäriseras av aktiva val när det gäller relationer. Vad betyder det för begreppet familj om medlemmarna i den allt mindre ser sig som en del av den? Innebär det aktiva valet att vi går mot en framtid där medlemmarna i familjen kommer att vara utbytbara?

4.3 Familj – en social konstruktion

Begreppet familj är laddat med olika funktioner och antaganden om vem som bör ingå och vad man ska göra. Bäck-Wiklund & Johansson (2003) använder begreppet nätverksfamilj som en beskrivning av hur familjen konstrueras. De menar att familj konstrueras med olika innebörd för olika människor och på olika platser i världen med den gemensamma nämnare att en familj innebär det nära nätverket. Gubrium och Holstein (1990) ställde frågan ”What is Family?” i boken med samma titel och ägnar sig åt att dekonstruera begreppet familj och vänder blicken mot vardagslivet och hur man gör familj. Genom att se familjen som socialt konstruerad synliggörs hur människor gör sin familj utifrån egna föreställningar och kriterier, allt beroende på hur det sociala samspelet tolkas. Samtidigt finns en rad samhällliga strukturer som begränsar. Familjen är centrum för utformningen av vardagslivet. I det möts

drömmar och verklighet och där skapas föreställningar om skyldigheter och rättigheter. Hur familj definieras har också med samhällets syn, normer, traditioner, och förändringar att göra och där det historiska perspektivet spelar in. Lahelma & Gordon (2008) menar att familj kan ses som ett säkerhetsnät. En grupp av tillförlitliga människor som finns till hands när man behöver stöd. Gruppen kan bestå av både släkterelationer och kompisrelationer. Relationerna i familjen förhandlas ömsesidigt av både ungdomar och föräldrar. Man rör sig mellan att vara beroende och oberoende. De menar att ungdomar idag rör sig från ett ensidigt beroende till ett beroende som är ömsesidigt. Ungdomar betraktar sig som självständiga förhandlingspartners i relationen till sina föräldrar. Målet är att ha angenäma relationer till vuxna som man respekterar. Även Turtiainen et al (2007) påtalar att en av familjens funktioner är att fungera som en trygg plats för återhämtning. De tar upp begreppen "fast med familjen" eller "väl förankrad" och avser att ungdomar antingen kan ses som "fast med familjen" i meningen ensam och där "väl förankrad" står för en ömsesidigt förhandlad relation. Gillies (2000) menar att istället för att ha förutbestämda antaganden vad gäller ungdomars liv och erfarenheter av familj borde en mer grundläggande analys ta sin början i vad medlemmar i en familj själva anser. Med ett social-konstruktionistiskt synsätt följer även ett intresse för det som skapar våra uppfattningar om hur saker och ting är. Mitt intresse ligger i att studera hur ungdomar "gör" sin familj och vad de ser som betydelsefullt i den. Undersökningarna är gjorda 1995 och 2011 vilket inte är en lång period för att studera samhällsförändringar. Samtidigt talas det om att samhället både utvecklas och förändras i en allt snabbare takt.

5 Metod

Ämnesvalet, familjens betydelse för ungdomar, inbjuder till ett kvalitativt angreppssätt. Vanligt är då att använda sig av intervjuer eller fokusgrupper. Vill man nå många personer kan det vara mer motiverat att välja enkät som metod. En utgångspunkt var att jag inte ville styra ungdomarna utan låta dem själva välja vad de ville berätta om sin familj. Det var ett argument för att låta ungdomarna skriva istället för att intervjua dem. Jag ville också nå en större mängd ungdomar för att på så sätt om möjligt fånga fler tankar om ämnet. Jag ville aktivt undvika att analys och slutsatser skulle grunda sig på vad en mindre grupp ansåg. Inför att studien gjordes 1995 fanns också ett moment av att prova en undersökningsmetod som inte var så vanligt förekommande, uppsatsskrivande. Respondenterna är ungdomar, 15 år gamla, som fick i uppdrag att skriva en uppsats om vad familjen betyder för dem. Nedan presenteras först de olika stadsdelarna som ungdomarna kommer ifrån och därefter kommer

en genomgång över tillvägagångssätt vid de olika tillfällena. För att det ska bli lättläst presenteras tillvägagångssättet under år 1995. Under år 2011 skriver jag om vad som blev annorlunda då jämfört med det tidigare tillfället.

5.1 Urval och tillträde

Inför genomförandet av studien år 1995 föll valet på Malmö. En stor stad med många olika grupperingar som kunde bidra med ett brett underlag. Valet föll på två stadsdelar som tillhörde ytterligheterna på ett antal socioekonomiska kriterier men också ungdomar från en tredje stadsdel som kunde fungera som Malmös medelstadsdel. En hypotes som jag hade var att ungdomar med olika socioekonomisk bakgrund skulle artikulera familjens betydelse olika. Det förhöll sig emellertid inte så 1995. Ungdomarna uttryckte sig förvånansvärt lika oavsett från vilken stadsdel de kom ifrån. När studien gjordes om 2011 ville jag replikera den gamla studien och återvända till de tidigare stadsdelarna. De socioekonomiska kriterierna¹ som användes var: andel förvärvsarbetande män kvinnor, personer med utländsk bakgrund, andel socialbidragstagare, utbildningsnivå för eftergymnasiala utbildningar samt disponibel inkomst². Nedan presenteras hur det såg ut vid två tillfällen 1995 och 2007³. Utifrån jämförelserna föll valet av stadsdelar på Rosengård, Limhamn-Bunkeflo och Hyllie stadsdel.

Disponibel inkomst, meridian, kr Limhamn-

	<u>Bunkeflo</u>	<u>Rosengård</u>	<u>Hyllie</u>	<u>Malmö, Totalt</u>
År 1995	169.600	113.400	131.000	122.700
År 2007	196.984	116.465	145.254	153.718

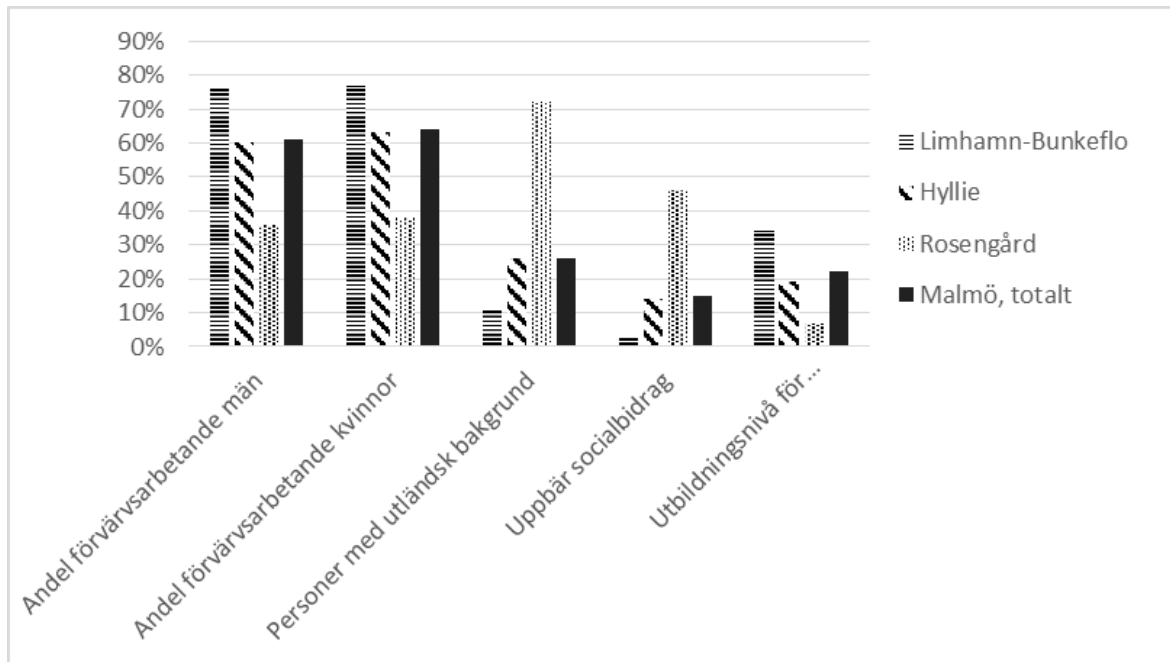
¹ Hämtade ur Områdesfakta för Malmö 1995 och 2007. Malmö Stad Planeringsavdelningen.

² Presenteras för sig pga att det anges i kronor och ej i procent.

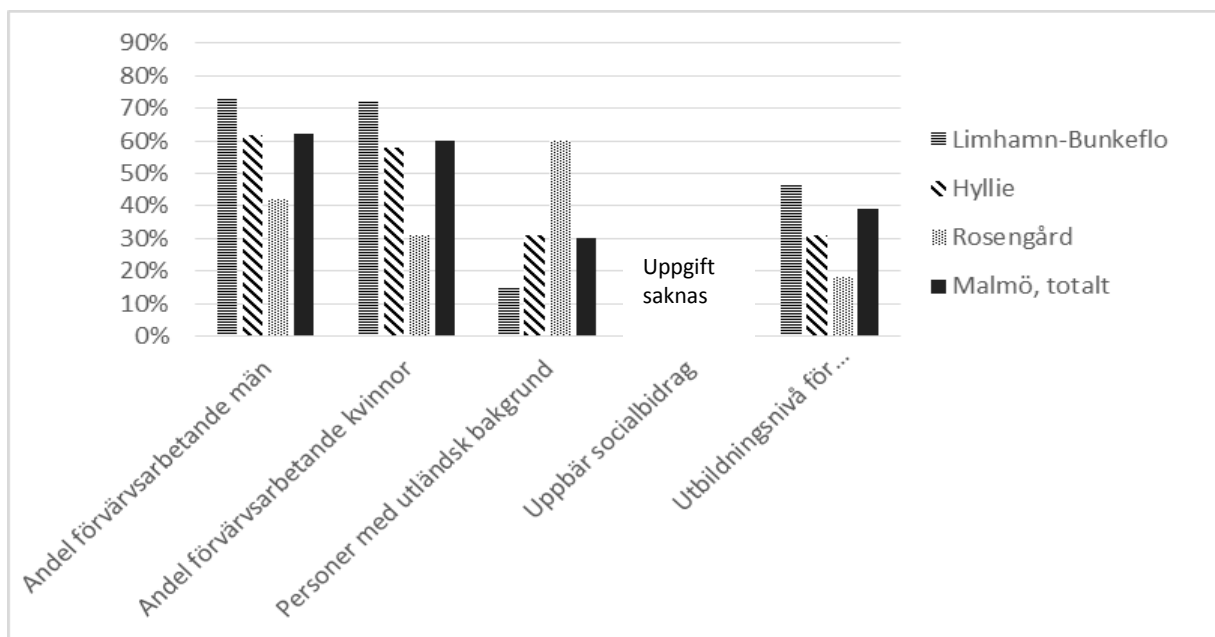
³ Anledningen till att år 2007 har valts beror på att det är det sista år Malmö stad genomförde undersökningen.

TABELL 1

1995

2007

Inom varje område finns det flera grundskolor så det slutgiltiga valet av skola gjordes utifrån det som var mest praktiskt. Själv arbetade jag som skolkurator i Limhamn-Bunkeflo och ingick i en kuratorsgrupp som hjälpte till med att förmedla kontakt med lärare som var positiva till att låta sina elever delta i uppsatsskrivandet. Att vara skolkurator i ett område medförde att valet där föll på den skola där mina kontakter med eleverna vid tillfället var få.

Genom denna urvalsprocess valdes Rosengårdsskolan, Kroksbäcksskolan och Linnéskolan. Vid tillfället 2011 utsåg skolorna själva de klasser som deltog. Kontakten med lärarna skedde via telefon och email. De fick i uppgift att förbereda eleverna på att de skulle skriva uppsats och om vilket ämne de skulle skriva.

Vid tillfället 2011 har det hänt saker som skulle kunna påverka jämförelsen. I Hyllie, på Kroksbäcksskolan, har en skolreovering och trångboddhet haft som följd att eleverna tillfälligtvis har flyttats till Limhamn. De går på Linnéskolan i Limhamn, en av de andra skolorna som ingår i studien. Eleverna från Kroksbäcksskolan har fördelats jämnt mellan klasserna på Linnéskolan. På grund av detta har två klasser valts på Linnéskolan. Därmed borde antalet elever från de båda skolorna bli någorlunda jämnt fördelat.

5.2 Genomförandet och etiska principer

Informationstillfällen

År 1995 skötte lärarna som jag hade kontakt med informationen till eleverna. De berättade om vad de skulle skriva om och hur lång tid de hade på sig. De fick instruktioner motsvarande de etiska principerna som Bryman (2008) beskriver och som handlar om frivillighet, konfidentialitet, anonymitet och integritet. De fick veta att:

- det var frivilligt att delta i uppsatsskrivandet, läraren skulle ordna ett alternativ för de som avstod, eleverna blev inte lediga
- de bestämde själva vad och hur mycket de ville skriva
- jag själv skulle närvara vid skrivtillfället
- de hade möjlighet att ställa frågor under tiden om det var något de undrade över
- de kunde välja att vara helt anonyma
- de skulle skriva om de var pojke eller flicka
- det var bara jag som skulle läsa uppsatserna och ha tillgång till dem
- jag inte skulle berätta något för läraren om vad de skrev i sina uppsatser

Lärarna betonade allvaret i att det var viktigt att skriva men försökte samtidigt avdramatisera själva skrivandet genom att förmedla att uppsatserna inte skulle betygssättas.

År 2011 informerade jag själv varje klass. Det var ett tillfälle som varade cirka 20-30 minuter. Vid detta tillfälle presenterade jag mig och berättade om önskemålet att upprepa studien från år 1995. Jag betonade att det eleverna skrev om i sina uppsatser var angeläget. Ett försök

gjordes att avdramatisera själva skrivandet genom att förmedla att ungdomarna inte behövde bekymra sig om grammatik och stavning så länge det framgick vad de försökte skriva om, de behövde skriva läsligt. De fick tillgång till den skrivanvisning (se bilaga 1) som användes vid föregående tillfälle. Om de hade hjälp av den kunde de använda den men om den komplicerade skrivandet kunde de avstå. Informationen om vad de skulle skriva om innehöll

- vem/vilka som de tyckte ingick i familjen
- vilket förhållande man har till varandra
- vad som betyder något i familjen

Ungdomarna fick också information om de etiska principerna (se ovan, Bryman, 2008). Mottagandet av informationen var blandad; en del suckade, andra var nyfikna och ställde frågor, framförallt om förfarandet. Hur länge skulle de skriva, var de tvungna att skriva hela tiden, hur kunde jag veta att de inte ljög? Några, framförallt flickor, ställde flera frågor om jag skulle rätta deras uppsatser och om den skulle bedömas på något sätt. Andra frågor handlade om vad som skulle hända om de inte skrev. Lärarna var måna om att jag skulle få mitt material så de hjälpte till genom att försöka motivera eleverna till att skriva. De elever som inte ville delta hade ordinarie lektion enligt schema.

Skrivtillfällen

Vid båda undersökningstillfällena (1995 och 2011) var utgångspunkten att eleverna skulle få 80 minuters skrivtid. Det kan jämföras med att när eleverna i årskurs nio skriver nationella prov i svenska, uppsats, har de 160 minuter att tillgå. De elever som av olika skäl har behövt hjälpmedel till exempel dator för att kunna skriva sin uppsats har haft tillgång till det men ingen har använt det.

Eleverna i de tre klasserna skiljde sig åt i hur de tog sig an uppgiften. Läraren på Rosengårdsskolan hade bytt sal för att alla skulle få bättre plats. Effekten blev att den nya platsen undersöktes noggrant av eleverna innan de kunde komma till ro och skriva. Eleverna hade inte så bra kunskaper i svenska och hade svårt att förstå instruktionen trots en tidigare genomgång av läraren. Klassen på Kroksbäcksskolan kom till ro ganska snabbt och skrev frenetiskt i 80 minuter. De skrev i sin ordinarie sal. På Linnéskolan var det svårt för eleverna att komma igång. Det kan ha berott på tidspressen; de fick bara 40 minuter. När eleverna väl

hade kommit igång ansträngde de sig för att fullgöra uppgiften och de som inte blev färdiga under lektionstillfället skrev färdigt i efterhand och lämnade in sina uppsatser.

År 2011 fick samtliga elever 80 minuters skrivtid. På Linnéskolan blev skrivtiden uppdelad i två tillfällen samma dag eftersom det inte gick att lösa schematekniskt med ett tillfälle. Den inföll också dagen efter att man hade skrivit nationellt prov i svenska, också uppsats. Eleverna uppfattades som lite skrivtrötta, de suckade när de skulle skriva en uppsats till. Jag och läraren försökte peppa dem genom att säga att den inte skulle bedömas och att det kanske var ett ämne som var roligare eller mer intressant och därigenom lite enklare att skriva om. Några elever höll med och andra inte. Alla använde sig av första lektionsdelen för att skriva, en handfull i varje klass använde även den andra delen. På samtliga skolor har det funnits en minimitid, 40 minuter, som alla skulle sitta kvar. Efter den tiden fanns det ett annat rum att gå till och jobba vidare med andra skolrelaterade uppgifter.

På Rosengårdsskolan var det rörigt i början av lektionen men när eleverna väl kom till ro ansträngde de sig för att skriva. Ingen använde hela tiden, två gick efter att ha skrivit i ca 20 minuter och övriga var klara efter 60 minuter.

TABELL 2

Antal uppsatser och fördelning

	1995				2011				Totalt
	Flickor	Pojkar	Ej angivet kön		Flickor	Pojkar	Ej angivet kön		
Rosengårdsskolan	4	10		14	7	8	1	16	30
Kroksbäcksskolan	9	11		20	*	*	*		20
Linnéskolan	7	12		19	6	9	1	16	57**
					9	11	2	22	
Totalt	20	33		53	22	28	4	54	107 stycken

*Pga bland annat ombyggnationer på Kroksbäcksskolan gick eleverna därifrån vid skrivtillfället på Linnéskolan.

** Det fria skolvalet har bidragit till att det finns elever från andra stadsdelar än Hyllie och Limhamn i klassen.

25 av dem angav år 2011 en annan stadsdel än Limhamn alternativt ingen alls.

Bortfall

Informationstillfället låg någon dag före uppsatstillfället så möjligheten har funnits både 1995 och 2011 att inte närvara. År 1995 skrev 53 elever av 66 närvarande. Bortfallet berodde på att kunskaperna i svenska var så undermåliga att man inte kunde skriva en uppsats. År 2011 var det två elever (en på vardera skolan) som satt i klassrummet men avstod från att skriva. När frågan ställdes om vad som gjorde att de inte ville skriva uttryckte de att de inte ville berätta om sin familj.

5.3 Metodologiska reflektioner

Uppsatserna som är skrivna kan liknas vid korta livsberättelser, narrativer. Berättelserna är ett nerslag här och nu. Socialkonstruktivismen grundar sig på ett antagande om att människan skapar och tolkar sin verklighet genom språket. Genom att studera berättelser, narrativ, skapas en ökad förståelse för hur ungdomar konstruerar sin familj. Den finländske forskaren Roos (1994) menar att det som är centralt i en livsberättelse är det som berättaren faktiskt väljer att berätta "... it is obvious to me that the writers of autobiography are seeking a true and factual representation of their lives." Samtidigt kan det som berättaren väljer att berätta ligga långt från sanningen "... it is obvious that life stories are very much subjective versions of something which may be very far from the truth...". Jag har under arbetets gång blivit medveten om problemen men valt att utgå från materialet och gå vidare eftersom nyfikenheten att använda uppsats som metod och se hur ungdomar uttrycker sig, när jag inte kan tala med dem direkt, vägde över. Även ungdomarna har haft funderingar både när det gäller trovärdigheten i och användbarheten av det de skriver.

Här är mitt svar och jag står för det jag har svarat. Pojke

Jag hoppas på att du har lite nytta av min lilla uppsats. Flicka

En annan ungdom antyder att det hon har skrivit kanske inte är beständigt.

Därför svarar jag på alla dina frågor utifrån hur jag ser på livet ser ut nu. Flicka

En annan fråga handlar om skrivande som metod. Den som är duktig på att uttrycka sig i skrift och motiverad för uppgiften har en fördel gentemot de som är omotiverade eller som har svårt för att skriva. Att skriva anses också vara en klassfråga. Generellt anses elever som

kommer från hem med studievana, ofta medelklass eller övre medelklass, som bättre på att skriva. De är mer vana vid att läsa instruktioner och omsätta dem i en text. De har oftare tillgång till ett större ordförråd och kan även fler svåra ord (Molloy, 1996). Att uppsatserna inte ska betyg sättas kan underlätta för de ungdomar som tycker att det är jobbigt. Jag har varit noga med att ha en positiv attityd och försökt förmedla att allt de får ner på pappret är intressant.

5.4 Materialets karaktär och analytiska överväganden

En konkret fråga, en given inledning eller en bild kan vara ett sätt att få hjälp med vad det är man ska skriva om. (Molloy, 1996) På så vis kom en skrivanvisning till. Ett påpekande är av vikt och det handlar om utformningen av skrivanvisningen. Inför studien 1995 hade jag kontakt med flera lärare i svenska för att diskutera hur man skulle kunna få ungdomar att skriva om ämnet. Deras förslag var att låta ungdomarna berätta i dåtid eftersom ungdomarna, enligt deras erfarenheter, oftare upplevde det som svårare att skriva i nutid. Jag bestämde mig för att följa deras råd och utforma skrivanvisningen som en tillbakablick. En konsekvens av detta är att en del citat är formulerade i dåtid. I skrivanvisningen finns också ett antal frågeställningar som var tänkta att leda in ungdomarna på det som kan vara av betydelse när man skriver om sin familj. Frågorna blir såklart styrande och i slutändan blev inte ämnet så fritt som jag inledningsvis hade önskat.

Analyssättet är huvudsakligen kvalitativt även om det kan förekomma kvantitativa inslag. De kvantitativa inslagen är en hjälp när man ska koda och klassificera materialet. Hjerm, Lindgren och Nilsson (2014) menar att när man utgår från en kvalitativ analys men bilägger kvantitativa inslag blir det som en second opinion och att det inte ska ses som två frikopplade analyser (ibid 2014, s. 40). Materialet är omfattande och i den här uppsatsen har jag valt att utgå från några av de teman som framträder i uppsatserna. I det tematiska tillvägagångssättet har Brymans (2008, s. 529) genomgång av hur man kartlägger teman varit till hjälp, även Hjerm, Lindgren & Nilsson (2014) har lämnat användbara bidrag. Berättelserna kan läsas som ett sätt att berätta en historia om sig själv. Vid tematisering av materialet kan en synpunkt vara att det hackas sönder och att det inte blir någon helhet i vad ungdomarna har skrivit. Det sätt på vilket ungdomarna skriver är både svepande och fragmentariskt vilket komplicerar analysen av materialet. Flera av dem är inte överdrivet tydliga med skiljetecken och det bidrar

till att det ibland har varit svårt att avgöra vad som ingår i olika tema. En del ämnen kan också vara hemmahörande under flera teman.

Med hänvisning till ovanstående har jag funderat på om det hade varit möjligt att förstå uppsatsmaterialet i sin helhet. Det finns de som menar att med ett skrivet material vore det naturligt att analysera det med ett narrativt angreppssätt. För att använda sig av det narrativa angreppssättet krävs det bland annat att det finns en tydlig början och ett tydligt slut.

Uppsatserna är av väldigt skiftande längd och innehåll och spridningen i sättet att skriva komplicerar användningen av hela texter. I materialet finns det någon enstaka text som möjligen skulle gå att använda för en narrativ analys men för det stora flertalet skulle det inte vara möjligt eftersom de i någon mening är fragmentariska. Eftersom jag har strävat efter att delge vad hela ungdomsgruppen berättar om sina familjer är detta mitt huvudargument för att avstå från det narrativa analysättet. Jag har inte velat välja ut enstaka uppsatser för detta ändamål.

Den skrivanvisning som fanns tillgänglig inför studien 2011 var densamma som ungdomarna använde 1995 och ungdomarna har i hög grad använt sig av frågorna som fanns med i skrivinstruktionen (se bilaga 1).

- Vem ingår i familjen?
- samtalsämnena
- förväntningar
- bryr man sig om vad de säger?
- är man nöjd med sin familj?

När det gäller hur ungdomarna har skrivit har den ena ytterligheten använt tipsen i skrivanvisningen (se bilaga 1) som frågor och svarat fåordigt på dem, till exempel som en pojke i Limhamn:

1. Allt. (Vad brukade ni prata om hemma?)
2. Alltid bryt mig. (När brydde du dig om vad de sa?)
3. Stora. (Vilka förväntningar hade din familj på dig?)
4. Inga. (Vilka förväntningar hade du på din familj?)
5. Flickvän. (Vem ville du helst vara tillsammans med på lov, helger, kvällar etc, din familj eller dina kompisar?)

6. Ja.

(Var du nöjd med din familj?)

Den andra ytterligheten har skrivit en åtta sidor lång uppsats, fylld med tankar om både betydelsen av familj men även livet i stort. Flertalet ungdomar har beskrivit sitt förhållande till familjen och vad den betyder för dem på en till två sidor.

Att fråga efter vad man talar om kan ge en fingervisning om klimatet i familjen. Om ungdomen anser att man kan prata om olika saker hemma – alltifrån tider och läxläsning till politik, relationer med mera menar jag att det tyder på att klimatet är ganska öppet. Att fråga efter vad ungdomen bryr sig om eller inte kan ge oss en bild av vad ungdomen själv anser sig kapabel att ta ansvar för och vad det är föräldrarna bör vara delaktiga i. Ungdomarna beskriver en förståelse för föräldrars oro, oavsett om de tycker den är befogad eller inte. Frågor om förväntningar både ungdomens egna på familjen och men också vad ungdomen tänker att familjen förväntar sig av ungdomen är intressant utifrån hur ungdomen ser på framtiden, vad man själv förväntas göra och kan också spegla någonting om maktstrukturer i familjen. I stort sett samtliga ungdomar skriver något om vad de förväntar sig av familjen. Förväntningar kan vara både positiva och negativa. Inom psykologin har förväntningar tillskrivits en stor betydelse för att man ska vara framgångsrik. Utan förväntningar om vad man ska göra och att det ska gå bra är det svårt att prestera någonting, undantaget är om man har en egen stark drivkraft. Att ställa frågan om vem man helst vill tillbringa sin lediga tid med tänkte jag skulle ge en fingervisning om hur statusen är mellan kompisar och familj. Är det, som det skrevs i media på 1990-talet, viktigare med kompisarna än med familjen.

Resultatet visade att på mitten av 90-talet var man hellre med familjen än med kompisarna och man litade mer på vad familjen sa. 2011 är det mer uppluckrat. Man kan tänka sig att vara både med familj och med kompisar på sin lediga tid. Slutligen frågan om man är nöjd med sin familj – var den nödvändig att ställa? Ja, jag tänker att man kan se det praktiska i att ha en familj men också att det finns andra saker, till exempel trivsel, som påverkar huruvida man är nöjd med den eller inte. Det blev ändå så att merparten beskriver att de inte bara är nöjda med sin familj utan höjer den till skyarna och brister ut i en kärleksförklaring ”min familj är bäst”, även om den har sina fel och brister så är det ändå min familj. Det kan vara ett uttryck för att jag vet vad jag har (och det kan jag förhålla mig till) men jag vet inte om och i så fall vad alternativet skulle vara.

5.5 Genusperspektiv på skrivande

Jag har använt skrivande som metod och mot detta kan det finnas invändningar som handlar om att det både är allmänt vedertaget och belagt inom forskning att flickor har lättare för att skriva än pojkar (SOU 2010:51). Brodow & Rininsland (2002) och Molloy (1996) menar båda att flickor generellt har bättre skrivförmåga än pojkar. Man menar också att flickor är mer beskrivande än vad pojkar är. Mina ungdomars texter utgör inget undantag. Flickorna skriver genomgående längre uppsatser. De formulerar i högre utsträckning korrekta meningar med punkt och stor bokstav än vad pojkarna gör. Vid en jämförelse mellan materialen från 1995 och 2011 tycks det som om skillnaderna mellan pojkars och flickors sätt att skriva har minskat. Det jag noterar är att gruppen som skriver ungefär lika långa uppsatser har ökat vid den senaste undersökningen jämfört med för 15 år sedan. Ungdomarna har också närmat sig varandra i sättet att skriva. Eller om man så vill; flickorna har blivit mindre beskrivande samtidigt som pojkarna har blivit mer beskrivande i sina texter. Kanske kan man säga att ungdomar av idag skriver mer könsjämligt. De tidigare tydliga skillnaderna i sättet att skriva kan vara på väg att suddas ut.

6 Analys

Ambitionen är att synliggöra hur ungdomarna konstruerar sin familj och vad familjen betyder för ungdomen. Familj är ett begrepp som alla är involverade i och har en åsikt om. Det är inte enkelt att definiera och långtifrån entydigt. Familjen betraktas ofta som en sluten och given enhet men bilden av den förändras vid närmare iakttagelser (Jacobsson, Thelander & Wästerfors, 2010, s. 92). Ju mer jag betraktar ungdomarnas beskrivningar desto mer komplexa framstår de.

Nedan följer en genomgång av delar av materialet. Det tar sin början i hur ungdomarna konstruerar sin familj, vad avgör vem eller vilka som ingår. Sedan följer ett tema om familjens funktioner som är viktiga för ungdomen. Nästa tema behandlar olika förhandlingsområden. Avslutningsvis kommer jag att jämföra materialet från 1995 med 2011 och se på likheter och skillnader utifrån en eventuellt förändrad syn på familjen.

Citat kommer endast att presenteras med kön. Anledningen till det är att kön är en av de vanligaste kategoriseringarna som görs i Sverige. Det framträdde inte några skillnader som gick att hänföra till socioekonomiska faktorer varför skoltillhörighet har tagits bort.

6.1 Vad är familj?

Ungdomarnas beskrivningar är komplexa men de flesta utgår från att man har en familj vilket i sig inte är förvånande. Det finns dock funderingar hos ungdomarna som visar att det inte är självklart att ha en familj. Det är lätt att falla i fällan och tänka att ungdomarna berättar om en kärnfamilj med mamma, pappa och syskon. När man börjar skrapa på begreppet visar det sig att det kan inrymma många olika personer. Bäck-Wiklund och Bergsten (1997, s. 13) menar att begreppet familj inte har någon entydig innebörd vare sig i Sverige eller i andra länder. De menar att familjebegreppet kan inrymma alltifrån en förälder och ett barn till en hel stor släktkrets vilket synliggörs i ungdomarnas berättelser.

Min familj består av min moder, min fader, mina två småsyskon och min halvstorebror.

Flicka

I min familj ingår mina syskon, mamma och pappa men jag räknar också med mina morbröder, mosttrar, farbröder, mormor etc som en del av familjen. Pojke

I ungdomarnas texter möter jag de som ser sin familj som en sluten enhet men också de som ser sin familj mer som en öppen grupp. Den slutna familjen baseras ofta på biologiskt släktskap. I den öppna familjen ges tillträde om man har kvalificerat sig. Lahelma & Gordon (2008) fann att ungdomar menade att pålitliga relationer innebar både relationer till släkt och till kompisar. Snarare än blodsband var det kvalitén på relationen som avgjorde om ungdomar ansåg att de kunde ha någon meningsfull nytta av andra personer.

Vi är en stor familj men även detta känns ganska bra. Jag kan aldrig föreställa mitt liv med eller utan en av mina familjemedlemmar/.../Kompisarna hör till min familj men inte vilken kompis som helst bara riktiga vänner som jag kan lita på och berätta mina hemligheter till. Pojkvännen kan också ingå i min familj. Om jag verkligen älskar honom kan mina föräldrar acceptera det och bjuda in honom för att bli en av familjen. Flicka

För ungdomarna är begreppet familj är mångfacetterat. Den kan bestå av både biologisk släkt och kompisar. För den öppna familjen har kvalificerandet in i den en viktig roll. Man behöver förtjäna sin plats i gruppen som kallas familj. Den öppna relationen bygger på två jämbördiga

individer och att behovet är ömsesidigt. Det bygger på ständiga förhandlingar. Ett sådant förhållande kan ses som en väldigt skör konstruktion och det kan vara allt svårare att upprätthålla illusionen om den öppna relationen eller det romantiska förhållandet.

Närhet

Ett kriterium för att ingå i familjen handlar om närhet. Närhet är viktigt för att ingå i familjen. Den kan vara fysisk och handla om avståndet till var du befinner dig och det kan handla om närhet i relationen. En flicka förklarar att hon har en syster som inte ingår i familjen fast de är släkt. I det här fallet handlar det både om att systemen är fysiskt långt borta men också att de inte har träffats och kunnat bygga en hållbar relation.

Jag ska vara ärlig, jag har två systrar. En av dem bor i Uruguay, jag har bara träffat henne två gånger under hela mitt liv. Jag känner inget starkt band mellan henne och mig, det är klart att jag älskar henne för hon är min syster men jag kan inte påstå att jag alltid känner att hon ingår i min familj. Det är synd tycker jag men hon har aldrig tagit sig någon speciell tid för mig så nu har det blivit såhär.

En pojke resonerar om möjligheten att ingå i familjen även om man inte bor på samma ställe.

I min familj ingår min mamma, pappa och min stora syster. Min syster är åtta år äldre än mig så hon bor ej hemma längre, men samtidigt tycker jag att hon tillhör familjen/.../Eftersom mormor och morfar har nära oss så kan man nästan säga att de tillhör familjen. Resten av släkten står relativt nära men samtidig står de ej så nära, så man kan ej räkna med dem i min familj.

Här handlar det först systemen som är relationellt nära men som har flyttat ut från familjen och alltså inte är fysiskt nära. Relationen dem emellan består även när hon har flyttat och hon ingår i ungdomens familj. Därefter handlar det om mormor och morfar som nästan har fått familjestatus beroende på att de bor nära familjen och därigenom troligen har haft möjlighet att utveckla en ganska bärande relation. Slutligen tar ungdomen upp sin övriga släkt som inte riktigt räknas till familjen trots att de står relativt nära. Den relationen har inte arbetats på så att den har uppnått familjestatus.

Ytterligare några ungdomar beskriver att närheten i första hand är relationsbaserad även om det kan anas att det finns en fysisk närhet som har bidragit till den nära relationen. Någon ungdom påtalar att tiden är en faktor som påverkar. Genom att bo nära kan man spendera mycket tid tillsammans och med hjälp av den bygga en hållbar relation.

Jag anser att mina syskon och mina föräldrar är min familj samt så anser jag att mina nära kusiner är på något sätt som min familj för att vi står varandra väldigt nära. Pojke

Mina närmaste vänner är som min familj./.../Jag tycker att mina syskon, föräldrar och kompisar ingår i min familj. Pojke

Min familj består av mig själv, två äldre bröder, mamma, pappa och en nära kompis. Hon är som en syster för mig men vi kan inte säga det till varandra./.../Jag spenderar mycket tid med min kompis och hennes familj, är också som en i familjen där. Flicka

Jag tycker att mina närmaste vänner tillhör ordet familj för mig. Flicka

I min familj räknar ja in mina föräldrar som står mig nära och min bror. Flicka

Bäck-Wiklund (2003) använder begreppet nätverksfamiljen och menar att den kan ”användas för att beskriva särdrag i nutida familjebildning: en social enhet som inte längre är sluten och vars medlemmar ofta är geografiskt spridda men också sammanflätade i ett virtuellt familjeliv” (ibid, s. 17). Det ungdomarna visar prov på är att familjemedlemmar genom fysisk och/eller relationell närhet ingår i ett nätverk, som kan vara synonymt med begreppet nätverksfamilj. Kvalitén i relationen är en faktor som kan avgöra om personer ingår i ungdomens familj. Familjen handlar om att ge trygghet åt de som bor där. Med en trygg familj förväntas ungdomen växa upp till en trygg ung medborgare. Flera ungdomar ger uttryck för att familjen är så trygg att den inkluderar vänner. Det kan uppfattas som om vänner är lika trygga som familjen. Det spelar inte någon roll om ungdomen befinner sig hos kompisens eller hos familjen. Att vara både fysiskt och relationellt nära innebär att familjen kan ses som en trygg bas att utgå från. Lahelma och Gordon (2008) använder metaforen säkerhetsnät för att beskriva familjens funktion för ungdomarna. De fann också att kompisar skulle kunna inta samma position om det var nödvändigt.

Jag vill hellst vara med min familj för att jag känner mig trygg och säker. Pojke

Familjen är ett skydd. Det är de som skyddar mig, uppfostrar mig älskar mig och bryr sig om att jag ska trivas och må bra. Flicka

En familj för mig är mycket mer än en grupp människor som jag levt med under mitt liv.

En familj är där jag känner mig trygg och det är också en samlingsplats. I arabiska kulturen finns det mkt att en familj ska vara enad och att man ska sköta om varandra hela livet till skillnad från t.ex i Sverige så brukar man flytta hemifrån när man är i 18-års åldern. Pojke

När jag kände mig ledsen sökte jag och eventuellt hittade skydd hos min familj. Pojke
Familjen måste finnas i mitt liv för utan denna relation kan jag inte leva. Människan är född för att älska och bli älskad. Men människan kan aldrig leva ensam vi måste vara omgivna med de vi älskar. Och de vi bryr oss om för älska att leva och för att kunna bygga en ny relation som fortsätter till ytterligare en familj som älskar varandra. Flicka

Att vara en familj ses som ett ömsesidigt uppdrag där familjemedlemmarna måste kvalificera sig. Lahelma & Gordon (2008) menar att relationerna i familjen förhandlas ömsesidigt. Alla medlemmar i en familj har ett ansvar att bidra till familjens sammanhållning. Det finns ett "rättvisetänk" i ungdomarnas sätt att skriva om relationen. Om ungdomen ska investera i relationen så behöver han eller hon få något tillbaka.

"Blodsband"

För en grupp ungdomar är det släktskapet eller blodsbanden som är det avgörande för om någon ingår i familjen.

Dom jag anser ingår i min familj är endast de jag är släkt med. Pojke

Jag ansåg att dem i min släkt är samma familj. Dom med samma blod och kött. Fett coolt.

Pojke

Att vara biologisk släkt innebär att du som person ingår vare sig du vill det eller inte. Det går heller inte att avstå från förpliktelser som ingår om man är familj. Dit hör att ställa upp när det finns behov. Enligt några av ungdomarna går det inte att svära sig fri från eller säga upp det biologiska släktskapet och det oavsett vad du har för åsikter om den andre.

Kompisar kommer och går men familjen håller handen livet ut. Pojke

Jag är nöjd med min familj, älskar alla som ingår i familjen och släkten. För de närmaste i familjen skull jag kunna göra allt för. Vänner betyder inte ens hälften så mycket som min familj gör. Flicka

Turtiainen, Karvonen, Rahkonen (2007) presenterar två begrepp, "fast med familjen" och "väl förankrad" i familjen, som kan ge uttryck för de olika sätten på vilket ungdomar beskriver relationen till sin familj. Att vara fast med familjen innebär att man inte kan bli fri från dem vilket visar sig i uttalanden ovan. Det kan också avse att vara ensam i bemärkelsen inte ha någon annan relation utöver den biologiska till familjen. När du är väl förankrad fungerar familjen istället som en ömsesidigt förhandlad relation – något som ungdomarna har gett uttryck för tidigare.

Självklar – inte självklar

När vi idag talar om familj är det en av de saker som vi tar för givet eller ser som självklart att man har. Det visar sig i ungdomarnas berättelser att det dock inte självklart för alla. Om jag skulle ställa ungdomarna på en skala där ena sidan representerar familjens självklarhet och den andra dess motsats skulle vi se att ungdomarna finns längs hela skalan. Begreppet familj har en väldigt solid ställning i samhället. Det visar sig i ungdomarnas sätt att beskriva sin familj. Det handlar om att familjen är så självklar att den inte behöver definieras i form av roller eller uppdrag. Familjen definieras istället med antal personer.

Jag har en fantastisk familj som består av sju personer. Flicka I min familj ingår 6 personer. Pojke

Att ungdomen presenterar sin familj bara genom att säga hur många som ingår handlar säkert om att familj är ett så allmängiltigt begrepp att ungdomarna tar för givet att jag, som forskare, vet vem som ingår. I västerländsk forskning idag är det nog inte någon som skulle påstå att familj endast står för en sak med ett förutbestämt innehåll även om jag instämmer med Hydén och Hydén (2002) när de menar att begreppet familj fortfarande är väldigt normativt. Några ungdomar uttrycker att det inte är självklart att ha en familj och då inställer sig frågan, får man vara utan familj? Skulle det kunna vara en konsekvens av människors fria val på det vis som Beck & Beck-Gernsheim (1995) och Giddens (1990; 1992) påtalar i samband med deras tankar om familjens sönderfall?

Jag tar dem inte för givet. Flicka

Jag är en lycklig pojke som har en familj. Pojke

Jag tycker synd om de som inte har en familj eftersom de inte har någon att vara med. Att ha en familj är väldigt bra, någon att vara med, umgås med samt lita på. Flicka

Det hade varit spännande att be ungdomarna utveckla vad som ligger bakom uttalandena. Har de erfarenheter av att bli lämnade ensamma i bemärkelsen ingen som tar hand om ungdomen eller som du är fäst vid antingen relationsmässigt eller släktskapsmässigt, eller handlar det om någonting annat. Jag har inte fördjupat mig i området familj kontra icke-familj men min uppfattning är att familj är ett så "taget-för-givet"-begrepp att få har reflekterat kring att inte ha en familj. Det är ett område som jag lämnar men som kan vara värt att återvända till. Det har väckt frågor hos mig om det bara finns en familj och/eller om familjen är utbytbar.

Existens beroende av familjen

Gubrium och Holstein (1990) menar att man börjar tala om familj när tillgivenhet, lojalitet och kärlek ifrågasätts. Ungdomarna tar upp familjen som anledning till att ungdomen existerar. Det är en konstruktion i sin mest basala form. Giddens (1991) för fram att interaktioner med personer och objekt i vardagen är en nödvändig förutsättning för meningsskapande. Några ungdomar beskriver att de står i tacksamhetsskuld till familjen [föräldrar]. För att återgälda den är ett sätt att följa de normer som familjen [föräldrar och eventuellt äldre syskon] bestämmer.

Jag är väldigt stolt över den familj jag har, utan den skulle jag inte vara den person som jag är idag. Pojke

Det är den som har gjort så jag har blivit jag. Vad jag än är, vem jag än är och hur jag är idag är allt tack vare min familj. Flicka

Så med det ja försökt säga att min familj betyder allt för mig och att det är mina föräldrar som gjort att jag ens existerar att de har get mig en chans att leva och att jag tar de ansvaret för att göra mitt liv så lyckligt jag vill ha det men med hjälp såklart av familjen. Flicka

Eftersom vi är ingenting utan de. Flicka

Jag tänkte på att om familjen inte ger mig kärlek så har jag inget. Flicka

Det kan bli problematiskt för ungdomar som ser familjen som upphov till sin existens om det är så att familjens inre process är på väg att individualiseras (Beck & Beck-Gernsheim, 1995; Johansson, 2009). Om familjen håller på att upplösas kan ungdomen uppleva en kontaktlöshet

eller en avsaknad av sammanhang eftersom en konsekvens skulle kunna vara att det inte finns någon att rikta sin tacksamhet mot. Det i sin tur skulle kunna skapa en form av existentiell ångest och eventuellt ett ifrågasättande av de val som gjorts (Giddens 1990; 1991).

Tiden

Ett annat kriterium för att få ingå i familjen är tid. Tid har betydelse när ungdomar definierar sin familj. Det handlar både om att tillbringa tid med personerna men även hur länge ungdomen har känt de i sin familj spelar roll.

För mig är inte familjen bara de man är släkt med. Familjen är en stor vänkrets, de man tillbringar mycket tid med utöver mamma, pappa och syskon.

Mina kompisar står jättenära men om jag får välja tar jag familjen för jag har känt dem hela mitt liv och det av dem har skapat mig. Pojke

Att lära känna någon tar tid och en varaktig relation behöver tid för att utvecklas, testas och bli hållbar. När relationen befunnits hållbar förutsätter ungdomen att den ska tåla påfrestningar. Det finns ytterligare en aspekt på tid som är motsägelsefull med tanke på vad som har uttalats. Om ungdomen inte lägger så mycket tid med familjen i hemmet behöver inte bero på om ungdomen gillar sin familj eller inte. Av ungdomarna ses det som en naturlig del i sitt liv.

I denna åldern är man ute med kompisar mer än vad man är med sin familj. Men det har inget att göra med att jag inte gillar min familj. Flicka

Begreppet familj har vidgats vilket betyder att det handlar om ett inkluderande av olika personer som är viktiga för ungdomen. Det finns inte längre någon tydlig gräns mellan familj, bestående av enbart släkt, och ungdomens nära vänner. Ungdomar ser sig också som en självklar del i andras familjer. Det är idag möjligt att ha en familj som inkluderar andra familjer, en nätverksfamilj. För att relationer som kan ingå i familjen ska kunna utvecklas krävs att den är varaktig över tid. Brannen, Heptinstall och Bhopal (2000, s. 7) menar att ungdomar idag behöver tränas i att förhandla relationer och att det är något som är ett kritiskt ämne för dem. Familjen är sammanhanget där förhandlingen sker. Det ses som en naturlig del att förhandlingen inbegriper nya relationer såsom kompisar. Genom att tränas i förhandling av relationen grundläggs erfarenheter för framtiden. Förhandlingar inom relationer omfattar

bland annat hur tid ska fördelas mellan olika medlemmar. Här kommer ömsesidighet och rättvisetänk in som aktörer i förhandlingen.

Jag var ofta tillsammans med kompisar men lika ofta med min familj eller själv. Pojke
Jag var ibland med vänner på helgerna och kvällarna och ibland med min familj. Pojke
På lov och helger är jag helst med min familj, men går också ut med kompisar. Flicka

Ungdomar påtalar behovet av att en familj inte får vara för inskränkt eller stängd. Att vara med kompisar ses som nödvändigt för att ge möjlighet till kreativitet och ny input.

Jag vill helst vara med mina föräldrar men man måste vara med andra människor
[kompisar] du får idéer och andra saker. Pojke

Ungdomarna är indragna i olika processer där det handlar om att forma sin identitet och sitt liv. Att ha en familj behåller sin ställning som självklart men det finns tankar hos ungdomarna om att innehållet i den idag kan vara annorlunda än förr. Beck och Beck-Gernsheim (1995) menar att familjen är indragen i en individualiseringsprocess som betyder att familjen förlorar sin ställning som sammanhållande enhet. Ungdomarna uttrycker att familjen är en sammanhållande enhet men att medlemmarna i den inte är beständiga utan kvalificerar sig genom att uppfylla olika kriterier. Johansson (2009) menar att familjen är indragen i en process mot individualiserade former. De individualiserade formerna kan innebära att medlemmarna i högre utsträckning väljs in i familjen. Om man ser på vem som ingår i familj idag så är familj mer heterogent konstruerad. Genom att jämföra olika familjekonstellationer blir det också möjligt att se andra alternativ och utifrån den kunskapen välja en familj som uppfyller ungdomens krav på bland annat tillgänglighet och tillit. Giddens (1990) hävdar att vi i större utsträckning tvingas lita på experternas utlåtande men här blir ungdomarna sina egna experter som avgör vem som kan ingå eller inte.

6.2 Vad gör en familj?

När ungdomarna berättar om vad en familj betyder handlar det om vad man gör i familjen. Gubrium & Holstein, 1990) menar att vi får syn på hur familj konstrueras genom att betona görande mer än varande. Genom att fokusera på vad olika medlemmar i en familj gör kan vi få kunskap om vad det innebär att leva i en familj (Daly, 2007). Bäck-Wiklund (2003, s. 17)

menar att familjen är på väg att upplösas som en social enhet. Fokus läggs på relationerna och variationen av det vardagliga familjelivet. Vi har erfarenheter av olika aktiviteter som sker inom ramen för det som vanligtvis kallas familj. Ungdomarna berättar om gemensamma måltider, hur man delar vardagen, att familjen ska finnas tillgängliga och ge råd och stöd. Det kan ses som uttryck för hur görandet i familjen är ordnad kring strukturer och relationer (DeVault, 1991). Att använda sig av görandet i beskrivningen av familj är ett sätt att komma förbi en ensidig förståelse av vad som menas med familj. Olika handlingars olika innebörd innebär att det ges utrymme för att förstå familjens betydelse för ungdomar på flera sätt .

Äta tillsammans

Måltiden är central i flera berättelser från 2011. Familjen samlas till en gemensam måltid och tiden används till att diskutera både vardagliga och världsliga händelser. Vid måltiden sker också en del av familjens planering.

Där diskuterade vi alltid om politik, religion och känsliga ämnen. Flicka

Vi brukar säga vad för mat vi ska äta till imorgon,/.../vi pratar om ekonomin,
världen...Pojke

Att äta tillsammans har en socialiserande effekt. Idag eftersträvar familjen att äta tillsammans vid åtminstone några tillfällen varje vecka. DeVault (1991, s. 78) beskriver hur måltider är ett sätt att spendera tid med familjen. Utöver att det är ett grundläggande behov att äta har det en socialiserande effekt. Att göra saker tillsammans ses som något man gör om familjemedlemmarna är viktiga för dig. Det sker inte per automatik utan det måste finnas någon som organiserar måltiden. Om en sådan organisation förekommer i ungdomarnas familjer berättar de inte. Henry (1994) och Hillaker et al (2008) har i sina studier kommit fram till att kommunikation och stödjande relationer inom familjen är viktiga för att ungdomar ska utveckla social kompetens. Henry (1994) menar också att om man träffas regelbundet så minskar konflikterna i hemmet eftersom man har möjlighet att ta upp ämnen till diskussion. I de olika föräldrautbildningsprogrammen (Komet, Cope med flera) är gemensamma stunder ett verktyg för att bygga eller forma en bärande relation. Möjlighet till regelbundna möten har betydelse för hur en relation ska utvecklas.

Delar vardagen

Något som tydligt framgår i ungdomarnas berättelser år 2011 är att det är viktigt att umgås med de som ingår i familjen. Det är en av grundbultarna för att det ska vara en familj. Henry (1994) har i sina studier kommit fram till att för att ungdomarna ska nå en hög livsstrivsel (life satisfaction) behövs det tid för att komma varandra nära (bonding). Giddens (1991) menar att ett deltagande i de vardagliga sammanhangen kräver ett konstant och ihållande arbete från alla inblandade. Ungdomarna beskriver att man kan umgås på olika sätt. Det behöver inte vara dygnet runt, sju dagar i veckan, som när det gällde att vara tillgänglig för att räknas till familjen. Här är det däremot viktigt att när man umgås ska det vara under trevliga eller mysiga former. Den positiva känslan som stunden tillsammans ger är något som ungdomarna värderar positivt och beskriver som viktigt. När ungdomarna berättar är det lätt att få associationer till fredagsmys⁴ även om ingen av ungdomarna explicit använder uttrycket. Myset infaller under kvällar, företrädesvis under helgen och det man gör är att se på film eller TV, äta gott och trivas tillsammans.

Så älskade jag kvällarna för att jag satt med mina föräldrar och tittade filmer och åt, det var jätte mysigt. Flicka

På helgerna brukade jag oftast vara hemma med mina föräldrar och se filmer som går på tven. Pojke

På helgen vill jag vara med mina syskon och föräldrar. Eftersom på vanliga vardagar träffas vi inte så ofta så helgerna är viktiga för mig för att vi ska kunna prata eller titta på en film tillsammans eller bara göra något speciellt tillsammans. Flicka

En flicka berättar om lördagsmys, istället för fredagsmys, och då handlar det om att äta en lång och mysig frukost tillsammans innan man ger sig i kast med dagens engagemang.

Lördagmorgon var då jag, mina syskon och föräldrar satt tillsammans och hade kul.

Andres och Wyns (2010) undersökning visar att de flesta ungdomar uppskattade att spendera tid med familjen. Även det finska forskarteamet Turtiainen et al (2007) kan i sin undersökning visa på att de flesta 15-åringar dagligen spenderar tid med familjen på ett eller annat sätt. Resultatet visade att det vanligaste som föräldrar och ungdomar lade tid på var TV-tittande

⁴ 'Fredagsmys' är ett begrepp som har gjort entré under de senare åren. Det har lanserats genom reklam för ett chipsmärke i TV. I begreppet verkar det ingå att ha trevligt/mysigt, titta på TV/film och äta gott – gärna snacks.

och gemensamma måltider. Det visade sig också att tiden som spenderades i familjen har ökat vilket går på tvärs gentemot den allmänna synen som presenteras framförallt i massmedia.

Det finns ungdomar som berättar att man inte äter tillsammans, eller gör så mycket gemensamt. De ger även uttryck för att man inte pratar så mycket i familjen, alternativt så pratar man om den vuxnes liv. Intrycket är att ungdomen bygger sina relationer med kompisarna i första hand. Medlemmar i familjen är inte med säkerhet biologiska släktingar utan det kan vara kompisar som har kvalificerat sig för medlemskap.

När jag gick i nian minns jag att det var roligt att vara med familjen men ändå inte. Det var som det kan/... /Jag vill vara med kompisar på helger osv för att jag har mycket gemensamt med kompisar men inte mycket gemensamt med familjen. Pojke

Utöver att äta gemensamt och att se film och ha ”mys” framhåller ungdomarna att tid tillsammans då man gör andra gemensamma aktiviteter också är viktiga. Det som är mest frekvent är deltagande i sport, framförallt fotboll, och resor med familjen. När det gäller sport handlar det om att träna själv, att se på fotbollsmatcher, både i verkligheten och hemma på tv:n och att ha föräldrar som bistår med skjutsning till träning och tävling men som också är supportrar. Ungdomarna berättar även att traditioner och högtider som man firar med släkt och vänner är betydelsefulla för hur man uppfattar sin familj.

Min uppvext präglades av fotboll och familjens aktiviteter som innehöll resor till vår stuga i småland/.../Vi har alltid gjort mycket ihop och förhoppningsvis fortsätta så. Pojke

Hela min familj är fotbollsfanatiker. Flicka

Pappa stöttade mig mycket med sporten. Han körde mig till träningar osv. Pojke

Vi gör väldigt mycket tillsammans t ex åker på semestrar som är ett bra sätt att vara tillsammans. Flicka

Jag gillade när vi gick på semestrar eller långa bilresor till ställen. På något sätt var det kul helt enkelt. Flicka

På loven åker hela familjen alltid iväg och åker skidor tillsammans. Pojke Det känns roligare att resa med familjen då de alltid är vid din sida. Pojke

Om jag känner att min mamma och jag inte har fått umgås så mycket den senaste tiden så brukar vi ibland gå på stan. Eller jag, mamma och pappa går på bio eller tar en fika någonstans. Flicka

I min familj bryr sig alla om varandra. När vi har fester så är alla tillsammans och firar.

Pojke

Det är mycket kul under alla högtider då hela släkten träffas. Pojke

Att göra saker tillsammans innebär att man bygger och vårdar sina relationer till de som är betydelsefulla (Cheal, 2002). För ungdomarna är det viktigt att återkommande göra saker gemensamt. Det är ett återkommande tema som i berättelserna ges en tyngd av ungdomarna. De berättar med emfas om hur man umgås, vad man gör och att om det inte har funnits något gemensamt under en viss tid så ser ungdomen till att ordna det på något sätt.

Finns alltid till hands

En av funktionerna i familjen handlar om att lita på att medlemmarna är tillgängliga.

Ungdomarnas beskrivningar handlar om att finnas tillhands och ställa upp när ungdomen behöver. Tankarna går till ett idag ganska flitigt använt begrepp 24/7⁵. Man kan få uppfattningen om att 24/7 innebär en beredskap som gör föräldern livegen. Så uppfattar jag det inte från ungdomarnas berättelser. Snarare uttrycker ungdomarna att om behovet uppstår då ska de som ingår i familjen ställa upp. Enligt Giddens (1991) är tillit en viktig del för hur relationer skapas och vidmakthålls. Den grundläggande tilliten har avgörande betydelse för sambanden mellan dagliga rutiner och ett "vanligt" beteende.

Man behöver sin familj för att må bra och att man vet att dom finns där när det behövs.

Flicka

De jag litar på allra bäst är familjen, de skulle aldrig svika en, och om de skulle göra det då är man ändå familj och det kommer aldrig att ändras./.../Att ha en familj är väldigt bra, någon att vara med, umgås med samt lita på. Flicka

Bara för att någon är din mamma och pappa betyder det inte familj. Det här är en fråga som har många svar men mitt svar är en familj är en grupp som älskar och ställer upp för varandra. Pojke

Jag får det jag behöver, dem tar hand om mig och är där för mig när det behövs. Pojke
... mitt svar är en familj är en grupp som älskar och ställer upp för varandra. Pojke För mig så betyder familjen jätte mycket. De är dem som alltid finns för en ifall något händer och det är alltid de som bryr sig om hur man mår. Flicka

⁵ 24/7 har blivit en term som används för att beskriva tillgänglighet, 24h/dygn alla veckans 7 dagar.

Jag var nöjd med min familj för att dom ställde alltid upp och ville alltid min bästa. Pojke

Råd och stöd

Det som är framträdande i texterna är behovet av någon som ungdomarna kan lita på, som ställer upp för dig och som kan ge råd och stöd. Östgård-Ybrandt (2004) skriver i sin avhandling att en majoritet av ungdomarna berättar om att deras relation till sina föräldrar oftast upplevs som kärleksfull och full av beundran och uppskattning och att man ofta vänder sig till sina föräldrar för att fråga om råd. Ungdomarna bekräftar detta i sina uppsatser.

Familjen är viktigast, familjen är alltid först. Det är därför man har familjer till att man ska stötta varandra, hjälpas åt, ge varandra råd, dela med sig sina tankar. Flicka
... man har familjer till att man ska stötta varandra, hjälpas åt, ge varandra råd, dela med sig sina tankar. Flicka

Familjen är den största stöden och tryggheten jag någonsin har haft. Flicka

Min familj har lärt mig väldigt mycket, bla om hur jag ska vara mot andra, att respektera folk jag inte känner osv. Pojke

Östgård-Ybrandt (2004) menar i sin avhandling att empiriska studier har visat att normala ungdomar inte uppfattar att de har några större problem med relationen mellan sig och sina föräldrar. De allra flesta rapporterar att de hyser beundran och kärlek för sina föräldrar och att de gärna återvänder till dem för att få råd och stöd (ibid, s. 9). De finska forskarna Lahelma och Gordon (2008) och Gillies (2000) föreslår att man numera ska se relationerna i familjen som på väg mot ett ömsesidigt beroende mer än ett antingen eller förhållande. Att vara helt oberoende eller helt beroende av familjen ses inte som sunt.

Det som framträder i berättelserna är ett värnande om familjen som den gemensamma plattformen för relationsbyggandet. I en tid av snabb samhällsutveckling söker sig ungdomar till en stabil punkt. Där verkar det ske ett ömsesidigt utbyte av information och bekräftelse. Ungdomarna ger uttryck för att familjen som institution är en sammanhållande enhet. Familjen har ett värde som inte kan övertas av funktioner i samhället.

6.3 Vad förhandlas det om i familjen?

I en familj pågår det ständigt förhandlingar. Ett mål med förhandlingar är att få ungdomen att göra "rätt" saker. Ungdomen ska följa normer och regler inte bara i familjen utan också i samhället i stort. Ansvar för att det blir bra ligger huvudsakligen hos föräldrarna. Debatten är ständigt pågående, mer eller mindre högljudd, om vem som mer har ansvar för att fostra en god medborgare. De som nämns mest frekvent utöver föräldrarna är skolan och staten. Att ungdomarna är en förhandlingspart med eget ansvar tappas bort. Ungdomar själva ger uttryck för att man bedömer sig kapabel att ta beslut i olika frågor. Hit hör till exempel tider för hemkomst, klädval och umgänge. De förhandlingar som pågår inom familjen kan innebära att ungdomen utsätter relationen för påfrestningar när man tränar sig i att självständigt fatta sina egna beslut (Brannen, Heptinstall & Bhopal, 2000).

Tider

Tider för hemkomst är en källa till diskussioner i många familjer. Från föräldrarnas sida finns en oro för att något kan hända om ungdomen kommer hem försent eller inte håller den tid som avtalats. Ungdomen verkar förstå oron hos föräldrarna men väljer emellanåt att bortse från den eftersom ungdomen anser att den är obefogad. Ungdomarna ger uttryck för ett visst hänsynstagande som det inte är säkert att föräldrarna uppfattar.

Jag bryr mig oftast om vad mina föräldrar säger även fast jag nästan alltid tjafsar emot.

Detta händer ganska ofta och handlar oftast om när jag ska vara hemma och om vad jag får och inte får göra. Det är dock inte alltid jag bryr mig om vad de säger. Är ute längre än de vill och gör saker som de inte vill att jag ska göra./.../ De kräver också, eftersom jag är äldst, att jag inte ska bråka med mina syskon och hjälpa till med sysslor hemma. Pojke

Det var vissa gånger då jag inte brydde mig om vad dem sa. Men det var inte så ofta och det vara bara såna små saker som tillexempel kom hem till kl. 22.00 men istället så kom man hem lite senare eller lyssnade man inte på mamma när hon sa ta på dig mössan det är kallt. Flicka

Nu har jag fattat att det blir bara sämre om jag ljuger. Tänk så händer det något och dom åker helt för jag har sagt att jag var någon annanstans, så nu ljuger jag aldrig vart jag än ska. Flicka

Kläder och umgänge

Vad ungdomen ska för kläder är ett annat område där ungdomar anser att de kan ta eget ansvar. Däremot kan föräldrarna tillfrågas om råd när det gäller relationer till flick- eller pojk-vänner, eller vid frågor om yrkesval och utbildning. Smetanas (2011) resultat pekar på att mödrar i stora delar av världen har samstämmiga åsikter angående vilka ämnen ungdomarna själva får bestämma om. Det handlar om klädval, mat och vilka vänner ungdomarna har.

Oftast försöker jag lyssna på mammas råd, speciellt då det handlar om vänner och killar.
Den enda gången jag inte bryr mig alls om vad mamma säger är då hon ska försöka ge mig klädtips. Flicka

Jag brydde mig om vad[när] de säger deras åsikter och [jag] diskuterar med de. Men jag struntar när de vill köpa till mig kläder. Eftersom jag tycker att köpa själv kläder. För att jag måste testa den och se om den passar mig. Jag struntar också i det när de vill bestämmer över min framtid. Det är bra att de vill ha ett ljus framtid till mig. Flicka

Ungdomarna menar att de gärna diskuterar med föräldrarna. Diskussionen fyller en funktion genom att den öppnar för möjliga vägar och synliggör konsekvenser av ungdomarnas handlande.

Jag bryr mig oftast vad de säger, tycker jag annorlunda så kan vi oftast diskutera och kompromissa. Pojke

Familjens utveckling har gått från en auktoritär mot en demokratisk familj. Ungdomar lyssnar på vad föräldrar säger men det framstår som om ungdomarna själva har en relativt klar bild över vad de själva anser. Intrycket från ungdomarna är att man som förälder behöver ha goda argument när man diskuterar med ungdomen. Ungdomarna är tydliga med att det är när de själva bedömt föräldrarnas åsikter och råd som viktiga och värdefulla som de tar till sig vad familjen anser.

Jag brydde mig om vad dem sa hela tiden eftersom dem sa saker som var för mitt egna bästa./.../ Jag struntade i det när dem sa onödiga saker som jag redan hade bestämt mig om eller saker som jag inte bryr mig om. Pojke

Förhållandet i familjen innehåller värderingar om att man är likvärdig och jämställd. Lahelma och Gordon (2008) menar att relationen till föräldrar inte bara innehåller beundran och rådgivning. Den innefattar också ett visst mått av ömsesidigt beroende. Beroendet är både praktiskt betingat och relationellt. Eftersom man oftast delar ett boende behöver man få det att fungera. Ungdomarna är intresserade av att livet fungerar. De är bara inte beredda att ge alltför mycket avkall på sig och sina intressen.

Ungdomarnas resonemang om beslutsfattande är intressant utifrån frågan hur mycket kan vi påverka ungdomar att ändra beteende eller ståndpunkt. Inställningen är att det vi vuxna förmedlar är viktigt, vilket jag anser att det är. Det ungdomarna förmedlar är att de behöver bli lyssnade på och de argument som förs fram i diskussionerna ska vara relevanta. Kerr och Stattin (2003) har intresserat sig för frågan om vem i familjen som styr ungdomars utveckling. De undersöker om föräldrarnas uppfostran handlar om att agera för att ungdomen ska utvecklas positivt eller om det egentligen handlar om att reagera på ungdomens handlande för att ändra ett beteende i positiv riktning och stävja en negativ utveckling. En av de undersökningar de har gjort verkar tyda på att ungdomar har en egen utveckling som inte är så påverkbar av föräldrar och där det mer handlar om ungdomars inneboende färdigheter och strategier. En pojke uttryckte:

Jag brukade oftast göra det jag trodde var bäst därför att föräldrarna inte alltid vet vad som är bäst för sina barn. Men jag brukade lyssna på dem oftare än att ta mina egna beslut. De gångerna jag struntade i det var endast när det gällde småsaker som att ta på mig vantarna när jag skulle gå ut eller att göra extra läxorna när jag visste att jag inte behövde det.

Flera undersökningar visar att majoriteten av ungdomarna anser att det som har störst påverkan på deras liv är relationerna i familjen (Andres & Wyn 2010; Mission Australia, 2010). Bäck-Wiklund och Bergsten (1997) menar att när ungdomarna tar upp sina relationer till föräldrarna handlar det också om hur självständiga de ser sig i förhållande till dem. Özdemir (2007) menar att kvalitén på hur kommunikationen mellan förälder och ungdom är och hur beslut fattas inom familjen är speciellt viktiga för graden av tillfredsställelse inom familjen.

Jag brukar strunta i min familj när jag är trött eller deprimerad eller bråkat med föräldrarna.

Flicka

Ibland tycker jag självklart att min familj är väldigt irriterande, att de inte låter mig göra någonting, och att de oroar sig för mycket men jag älskar dem och skulle inte vilja ha någon annan. Pojke

Ungdomarna framstår i sina beskrivningar som kompetenta. De tillstår att de ibland "tjaffsar" onödigt mycket om saker som egentligen inte är så viktiga. De berättar att även om de upplever sig fatta sina beslut själv så lyssnar de på vad föräldrarna säger. Det betyder dock inte att de alltid gör det föräldrarna vill. Men de överväger konsekvenserna innan de fattar beslutet.

6.4 Förändrad syn på familjen?

Jag valde att replikera studien för att undersöka om det gick att synliggöra några likheter och/eller skillnader. 15 år är inte en lång tid och det går inte att dra några stora slutsatser om en förändrad syn på familjen. Trots den korta tiden som har gått tycks det finnas en del förändringar och likheter. En jämförelse mellan materialen synliggör att begreppet familj har öppnats för flera variationer. Cheal (2002) menar att perspektivet på familj har förändrats. Under 1950 och 60-talet har familjen utgått från en kärnfamilj och idag kan den innehålla andra personer än traditionellt mamma, pappa och barn. De forskare som menar att familjen är mer öppen och demokratisk idag stöder det ungdomarna berättar. Idag talar ungdomarna om att det finns fler personer än de man är släkt med som mer frekvent ingår i ungdomens familj. Det verkar inte viktigt att berätta om vilka eventuella styvföräldrar, bonusföräldrar och extra syskon som kan finnas i familjen. Inte heller berättar ungdomarna om familjer med föräldrar som har avlidit eller har separerat. Intrycket är att familjen består av ett antal personer som ingår mer av relationsbaserade skäl än nödvändigtvis för att man är biologisk

släkt. 1995 var ungdomarnas beskrivningar mer homogena. Ungdomarna var tydligare med att poängtera när det fanns styvföräldrar respektive styvsyskon inkluderade i familjen. Då var siktet inställt på biologiska band. Det var flera som talade om att "blod är tjockare än vatten" och "för min släkt kan jag göra allt". Ungdomarna var förvånansvärt samstämmiga i att familjen var betydelsefull och att den inte var utbytbar mot kamraterna. Även 2011 fanns det

ungdomar som uttryckte att familjen endast kan vara de man är släkt med men det är tydligare att medlemmar i familjen behöver uppfylla vissa kriterier för att kvalificera sig till familjen.

En ny fråga som ungdomarna ger uttryck för i det senare materialet handlar om att inte ha en familj. De funderar över situationen men det är ingen som skriver att de själva skulle vara utan familj.

Att själv avgöra vem eller vilka som ingår i sin familj kan ses som ett uttryck för människans fria val. Giddens (1990) menar att människans fria val är ett uttryck för modernitet. Det fria valet är individuellt och självständigt. Vid en granskning av familjens betydelse framstår det som att man inom familjen har ett relationellt närmare förhållande till de som ingår.

Ungdomarna 2011 beskriver ömsesidiga förhållanden till de som ingår i familjen och en närhet som inte var synlig i materialet från 1995 vilket i sin tur skulle tyda på en omvärdering av familjens betydelse. Samtidigt som ungdomen i någon mening väljer vilka som ska ingå i familjen utvecklar man relationer som påverkar hur självständig man ser sig vara. Familjen är ett uppdrag som är ömsesidigt förpliktigande. Det verkar som om familj idag bygger på intima relationer som är jämställda.

En tydlig skillnad vid en jämförelse mellan materialen är att man i det senare materialet i högre grad påtalar att man umgås med sin familj. Man äter gemensamma middagar, man ser på tv och film och myser ihop. DeVault (1991) menar att en familj kan konstrueras genom måltiden. Att organisera och anpassa måltiden blir ett sätt för att familjen ska kunna delta i den.

År 1995 tog ingen ungdom upp något liknande. Man berättade inte mycket om gemensamma ”mys”-tillfällen i familjen. Familjerna var mer inriktade på ett görande som handlade om att prestera. Att hinna med läxor och att plugga till prov, att klara av skidsemestern etc. Det var mycket jobbrelaterat när ungdomarna beskrev situationen hemma. Föräldrarna arbetade mycket och det var ett pressat schema med många uppdrag som skulle hinnas med.

En hypotes som jag hade med vid undersökningstillfället 1995 handlade om att det fanns skillnader i sättet att artikulera familj som gick att hänföra till socioekonomiska faktorer. Utifrån den hypotesen valdes skolor från områden med olika socioekonomisk sammansättning. Vid undersökningstillfället år 1995 gick det inte att utläsa någon skillnad i hur

ungdomar såg på betydelsen av sin familj som jag kunde koppla till vilken socioekonomisk bakgrund ungdomarna hade. Den likheten kvarstår vid undersökningen år 2011. Brannen (1996) däremot, lyfter fram att betydelsen av att hur relationen mellan ungdomen och familjen utvecklas skiljer sig åt beroende på klass, kön och kultur. Ziehe (1989) å andra sidan menar att kön och klass kan ha spelat ut sin roll när det gäller ungdomars socialisationsprocess, dit betydelsen av familj kan kopplas. För undersökningens resultat kan avsaknaden av skillnader i det skrivna materialet som skulle vara avhängigt av socioekonomiska skillnader förstås på olika sätt. Ett sätt är att det skrivna materialet ger för lite information för att det ska gå att säga någonting mera tydligt om det. Ett annat sätt kan vara att de ungdomar som har skrivit faktiskt inte skiljer sig åt när det handlar om hur man ser på betydelsen av sin familj.

7 Avslutande diskussion

Det har varit ett jobb att låta ungdomarnas röster vara de som talar och berättar vad de tänker att familjen betyder för dem. Att analysera resultatet kan innebära att utmana gängse uppfattningar, alternativt att få bekräftat det vi alla tror oss veta. I arbetet med vad familj betyder för ungdomar har det handlat om att undersöka vem eller vilka som ingår i familjen och vad man gör.

Ungdomarna berättar att familj kan utgöras av de man är biologiskt släkt med men det verkar i högre grad vara en grupp som man själv väljer utifrån närhet som är både fysisk och relationell. Att ha en familj verka ungdomarna rörande överens om att det har man även om det vid det senaste undersökningstillfället finns ungdomar som reflekterar över att det inte är självklart att ha en familj. I Ungdomsstyrelsens rapport från 1998 konstaterade man att bland yngre ungdomar (16-29 år) är familj (50%) och vänner (25%) det som ger mest mening åt livet. När ungdomarna i studien uttryckte vilka som var ”de närmaste” var det 72% som ansåg att det var justfamilj och vänner. Det ser alltså ut som om ungdomar i den ålderskategorin jämför familj och vänner som ”de närmaste” vilket ungdomarna i min studie bekräftar.

Bäck-Wiklund och Bergsten (1997, s. 29) menar att ett återkommande tema i aktuell samhällsvetenskaplig teori handlar om hur samhället förändrats i grunden i en rad avseenden och hur det påverkar individens självuppfattning och de mellanmänniska relationerna. Att konstruera familj består enligt ungdomarna av flera faktorer. Vem som är medlem i familjen är baserat på kvalitén i relationen och om det finns tillit, ömsesidighet och tillgänglighet.

Släktskap är en faktor som inte är så framträdande. Ungdomarna pekar på att man måste finnas där över tid för att ingå i familjen. Begreppet 24/7 är ett bra begrepp att använda för att beskriva tillgängligheten. Medlemmar i familjen är de som ställer upp för ungdomen, som kan vara en trygg bas, något att återvända till. Ungdomar hämtar råd, stöd och kraft från de som bedöms trovärdiga. Dit hör både föräldrar, syskon, andra släktingar och kompisar. Kompisar har en mer framträdande position och ungdomarna ser dem mer som en del av familjen på samma sätt som de ser sig själva som del i en kompisens familj. Begreppet familj står för en plattform där det sker ett erfarenhetsutbyte och utbytet kan vara av både positiv och negativ karaktär. Att hålla samman en grupp av medlemmar som man kallar familj ses av ungdomarna i min studie som viktigt.

Under 1900-talet blev kärnfamilj ett väl förankrat begrepp. Det håller på att luckras upp men fortfarande behåller kärnfamiljen greppet som norm. Hydén och Hydén (2002) menar att kärnfamiljen intar en stark ställning som normativt ideal även om de samtidigt menar att det idag är omöjligt att tala om familj eller familjeliv i allmänna termer. Familj är inte bara ett vardagligt begrepp utan är också föremål för familjepolitiska reformer (Mitterauer, 1988, s. 79). Ungdomarnas syn på sin familj påverkas av det som samhället förmedlar. I dagens moderna samhälle framstår individualismen som det ultimata. Genom att se till sig själv vinner du framgång och blir därigenom synlig. Enligt Giddens (1990; 1991) kan jakten på den framgångsrika individen ses som ett experimenterande med tilliten. Att sätta tillit till någon på spel, som ett experimenterande kan innebära, kan vara att riskera relationen. Att bemästra olika typer av faror, dit experimentet kan räknas, blir ett synliggörande för andra som leder till en kick för den egna självhävdelsen. Bäck-Wiklund (2001) menar att idag står individen i centrum och det gäller inte bara de vuxna. Att vara en individ innebär att du har egna rättigheter. En tanke som jag finner intressant är om det kan betyda att ungdomar tänker att de kan ha mer än en familj. Att ha mer än en familj kan vara verkligheten för barn och ungdomar som är placerade eller som lever i familjer som har separerat. Frågan är om man ser det som flera familjer eller som en familj som har flera hem. Ungdomarna i undersökningen beskriver bara en familj men där det ingår flera medlemmar med olika släktskap eller relationer.

Henry (1994) menar att det krävs starka emotionella band och gemensamma upplevelser för att ungdomar ska tala om att man är nöjd med sin familj. Ungdomarna ger uttryck för att familjen byggs på relationer som är stabila över tid. Det behövs gemensamma aktiviteter i

form av till exempel måltider, TV- och film-tittande, firande av högtider och traditioner är några av de aktiviteter som nämns.

Familjen är en produkt av samhällets utveckling. Huruvida den håller på att individualiseras i högre utsträckning än tidigare är svårt att avgöra utifrån vad ungdomarna skriver. Däremot framstår det tydligt att ungdomar ser sig som mer delaktiga i projektet familj. De är aktiva i att skapa och vidmakthålla de relationer som är viktiga för dem. Fler ungdomar verkar se sig som ”väl förankrade” i familjen (Turtiainen, Karvonen & Rahkonen, 2007). Familjen har också fått funktionen av säkerhetsnät (Lahelma & Gordon, 2008). Ett ömsesidigt sådant, du finns för mig och jag finns för dig.

Avslutningsvis vill jag ställa följande fråga; vad har detta för betydelse för socialt arbete? Det är viktigt att syna olika propåer som kommer från olika håll och att kritiskt förhålla sig till den kunskap, belagd eller inte som vi får till oss från olika instanser. Min frågeställning föddes ur en fundering om varför det basunerades ut att kamrater höll på att ta över föräldrarnas roll och att det blev en lite panisk stämning över att man [samhället] höll på att förlora greppet om en generation. Det var inte alls min upplevelse. Snarare att biologiska föräldrar fortfarande är en kraft som är viktig och som behövs men att det också finns andra personer som kan vara viktiga i situationen. Det har framträtt en kompetent ungdom som i högsta grad är någon att lyssna på. Jag har velat undersöka begreppet familj för att se hur ungdomar tänker om sin egen familj. Det går inte att erbjuda en enda sanning när det gäller att beskriva vad ungdomar anser. Däremot gäller det att vara öppen för ungdomars olika sätt att presentera sina tankar. Med min uppsats har jag bara skrapat på ytan.

Referenslista

- Andershed, Henrik & Anna-Karin Andershed (2005). *Normbrytande beteende i barndomen, Vad säger forskningen?* Stockholm: Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete/Institutionsstyrelsen, Gothia.
- Andersson, Gunvor & E. Charlotte Linge (1997) *Tioåringars kompetens och levnadsförhållanden*. Meddelanden från Socialhögskolan 1997:13, Lund.
- Andres, Leslie & Johanna Wyn (2010) *The making of a generation: The children of the 70's in adulthood*. Toronto: University Press.
- Beck, Ulrich & Elisabeth Beck-Gernsheim (1995) *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity.
- Bertaux, Daniel (1981) From the Life-History Approach to the Transformation of Sociological Practice. I: Daniel Bertaux (red.) *Biography and society, The life history approach in the social sciences*. London: Sage Publications Ltd.
- Brannen, Julia (1995) Young people and their contribution to household work. *Sociology*, 29 (2): 317-338.
- Brannen, Julia (1996) Discourses of Adolescence: Young People's Independence and Autonomy within Families, in Julia Brannen and Margaret O'Brien (red.) *Children in Families. Research and Policy*, p 114-129. London: Falmer Press.
- Brannen, Julia, Ellen Heptinstall & Kalwant Bhopal (2000) *Connecting children: care and family life in later childhood*. London: Routledge Falmer.
- Bremberg, Sven (2004) *Elevhälsa – teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Brodow, Bengt & Kristina Rininsland (2002) *En skola som om elever betydde något, Skolan speglad i elevers skrivande – analys och debatt*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Brottsförebyggande rådet. (2003) Lokalt brottsförebyggande arbete, Idéskrift nr 10, *Föräldrastöd i teori och praktik*; Stockholm: Elanders Gotab.
- Bryman, Alan (2008) *Samhällsvetenskapliga Metoder*. Tredje uppl. Malmö: Liber AB
- Bäck-Wiklund, Margareta & Birgitta Bergsten (1997) *Det moderna föräldraskapet – en studie av familj och kön i förändring*, Stockholm: Natur och Kultur.
- Bäck-Wiklund, Margareta & Ulla Björnberg (1987) *Vardagslivets organisering i familj och närsamhälle*, Göteborg: Daidalos.

- Bäck-Wiklund, Margareta & Tomas Johansson (2003) *Nätverksfamiljen*, Stockholm: Natur och Kultur.
- Bäck-Wiklund, Margareta & Tommy Lundström (2001) *Barns vardag – I det senmoderna samhället*, Stockholm: Natur och Kultur.
- Carlberg, Anders (1991) Ungdomar och styvfamiljer. *Styvfamiljen. Sammanfattning av en konferens vid Sättra bruk 1990*. Allmänna Barnhuset, Red Thyselius, K. Kristianstad: Bohlins Grafiska.
- Cheal, David (2002) *Sociology of Family Life*. New York: Palgrave.
- Daly, Kerry J. (2007) *Families & Time. Keeping Pace in a Hurried Culture*. London: Sage Publications.
- DeVault, Marjorie L. (1991) *Feeding the Family. The Social Organization of Caring as Gendered Work*. The University of Chicago Press: Chicago and London.
- Ferrer-Wreder, Laura & Håkan Stattin (2003). *Föräldrastöd i teori och praktik*. Idéskrift nr 10 om lokalt brottsförebyggande arbete från Brottsförebyggande Rådet.
- Ferrer-Wreder, Laura, Håkan Stattin, Carolyn Cass Lorente, Jonathan G. Tubman, Lena Adamson (2005) *Framgångsrika preventionsprogram för barn och unga. En forskningsöversikt*. Stockholm: Gothia.
- France, Alan (2007). *Understanding youth in late modernity*. Berkshire: Open University Press.
- Folkhälsoinstitutet Rapport nr 2003:08. *Föräldrastöd i Sverige år 2002*. Delrapport från Regeringsuppdraget Föräldrastöd, Lena Andalibi Andersson, Berit Hagekull & Sven Bremberg.
- Folkhälsoinstitutet Rapport nr 2003:20. *Stöd till föräldrar för att främja barns och ungdomars psykiska hälsa*. En systematisk forskningsöversikt, Ingrid I. Olsson, Berit Hagekull & Sven Bremberg.
- FoU-enheten Region Skåne, *Tidsbegränsade, intensiva, fokuserade, målinriktade och nätverksbaserade insatser på Barn- och ungdomshabiliteringen i Region Skåne. CI, COPE, Hanen, IBT, NIT och TIF i ett föräldra- och personalperspektiv*, Rapport nr 4/2007 Carita Smyth.
- FoU-enheten Region Skåne, *Hanen föräldraprogram en utvärdering* nr 1/2006 Pernille Holck.
- Frykman, Jonas (1988) *Dansbaneeländet. Ungdomen, populärkulturen och opinionen*. Stockholm: Natur och Kultur.

- Giddens, Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Uddevalla: Mediaprint i Uddevalla AB.
- Giddens, Anthony (1992) *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Gillies, Val (2000) Young people and Family Life: Analysing and Comparing Disciplinary Discourses. *Journal of Youth Studies*, 3 (2): 211-228.
- Gubrium, Jaber F. & James A. Holstein (1990) *What is FAMILY?* Mountain View, USA: Mayfield Publishing Company.
- Gäre, Ann (1995) De har vänt vuxenvärlden ryggen. *Sydsvenska Dagbladet (SDS)* den 13 april 1995.
- Helve, Helena & Holm, Gunilla (2005) *Contemporary Youth Research. Local Expressions and Global Connections*. Hants, England: Ashgate Publishing Limited.
- Henry, Carolyn S. (1994) Family system characteristics, parental behaviors, and adolescent family life satisfaction. *Family Relations*, 43, 447-455.
- Hillaker, Barbara D., Holly E. Brophy-Herb, Francisco A. Villarruel & Bruce E. Haas. (2008) The contributions of parenting to social competencies and positive values in middle school youth: positive family communication, maintaining standards, and supportive family relationships. *Family Relations*, 57:591-601.
- Hjerm, Mikael, Simon Lindgren & Marco Nilsson. (2014) *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Andra uppl. Malmö: Gleerups.
- Hydén, Margareta & Lars-Christer Hydén (2002) *Samtal om den nya familjen och det eviga föräldraskapet*. Stockholm: Natur och kultur.
- Jacobsson, Katarina, Joakim Thelander & David Wästerfors (2010) *Sociologi för socionomer – en stående inbjudan*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Johansson, Thomas (2009) *Familjeliv*. Malmö: Liber.
- Jönsson, Ingrid, Mats Trondman, Göran Arnman & Mikael Palme. (1993) *Skola – fritid – framtid En studie av ungdomars kulturmönster och livschanser*. Lund: Studentlitteratur.
- Kerr, Margaret & Håkan Stattin (2003) Parenting of Adolescents: Action or Reaction? I: Ann C. Crouter, Alan Booth. (edt.) *Children's Influence on Family Dynamics. The Neglected*

- Side of Family Relationships*. Mahwah, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Kurz, D. (2006) Keeping tabs on Teenagers. I *Couples, Kids and Family Life*. Jaber F Gubrium och James A Holstein (red.) Oxford: Oxford University Press.
- Lahelma, Elina & Tuula Gordon (2008) Resources and (in(ter))dependence: Young people's reflections on parents. *Young Nordic journal of youth research*, 16:209-226.
- Lalander, Philip & Thomas Johansson (2002) *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, Sam, Yvonne Sjöblom & John Lilja. Red. (2008) *Narrativa metoder i socialt arbete*. Ungern: Studentlitteratur.
- Lesko, Nancy & Susan Talburt. Edt. (2012) *Keywords in Youth Studies. Tracing Affects, Movements, Knowledges*. NY and London: Routledge.
- Lewenhagen, Jan (1995) Gänget tar över familjeroll. *Dagens Nyheter (DN)* den 5 april 1995.
- Löfgren, Anders & Margareta Norell. Red. (1994) *Att förstå ungdom. Identitet och mening i en föränderlig värld*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.
- Miegel, Fredrik & Thomas Johansson. Red. (1994) *Mardrömmar och Önskedrömmar. Om ungdomar och ungdomlighet i nittiotalets Sverige*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.
- Mitterauer, Michael (1988) *Ungdomstidens sociala historia*. Göteborg: Röda Bokförlaget AB
- Mission Australia 2010, *National survey of young australians 2010*. Mission Australia, Sydney.
- Molloy, Gunilla (1996) *Reflekterande läsning och skrivning*, Lund: Studentlitteratur.
- Nielsen, Anneli (1997) *Familjens betydelse för ungdomen – ur ungdomars perspektiv*. Examensarbete SOA203. Lund: Socialhögskolan
- Oakley, Jay (2006) The Good Father: Parental Expectations and Youth Sports, *Leisure Studies*, 25 (2):153-163.
- Plantin, Lars (2003) Faderskap i retorik och praktik. Om 'nya' fäder i gamla strukturer. I: Margareta Bäck-Wiklund och Thomas Johansson (red) *Nätverksfamiljen*. Stockholm, Natur och Kultur.
- Rapport till Statens Folkhälsoinstitut. (2008) *Föräldrastöd i Sverige idag – Vad när och hur?* Red. Anna Sarkadi (Föräldrastödsprojektet).
- Roos, Jeja-Pekka (1994) True Life Revisited. Autobiography and referentiality after the

- "Posts". *Auto/Biography*, 3 (1):1-16.
- SCB 1997:91 Rapport I serien Levnadsförhållanden. *Välfärd och jämlikhet i ett 20-årsperspektiv 1975-1995*.
- Smetana, Judith G (2011) *Adolescents, families, and social development. How teens construct their world*. Malden, USA: Blackwell Publishing.
- SOU 1997:161 *Stöd i Föräldraskapet*.
- SOU 1998:31 *Det gäller livet – Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem*.
- SOU 2008:131 *Föräldrastöd - en vinst för alla Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap*.
- SOU 2010:51 Rapport V från Delegationen för jämställdhet i skolan *Könsskillnader i skolprestationer*. Inga Wernersson.
- Statens folkhälsoinstituts metodskrifter för lokalt arbete mot alkohol och narkotika Nr 6, (2006) *Föräldrar är viktigast! Om föräldrarnas roll i det lokala förebyggande arbetet*. Red. Lena Bergman. Solna.
- Statens Folkhälsoinstitut, Rapport till, Föräldrastöd i Sverige idag: vad, när och hur? Anna Sarkadi (2009) Visby: Nomen.
- Turtiainen, Pirjo, Sakari Karvonen & Ossi Rahkonen (2007). All in the family? The structure and meaning of family life among young people. *Journal of youth studies*, 10 (4): 477-493.
- Ungdomsstyrelsen (1998) *Ny tid, Nya tankar? Ungdomars värderingar och framtidstro*. Ungdomsstyrelsens utredningar 10. Västervik: AB C O Ekblad & Co. Waara, P. (1996)
- Vinterhed, Kerstin (1991) Vilsna ungdomar saknar vuxna förebilder. *Dagens Nyheter (DN)* den 16 oktober 1991.
- Westberg, Annika (2005) *Becoming an adult, Living conditions and attitudes among Swedish youth*. Umeå: Print & Media, Umeå Universitet.
- White, James M. & David M. Klein (2008) *Family Theories: Third edition*. London: Sage Publications Ltd.
- Wyn, Johanna & Dan Woodman (2006) Generation, youth and social change in Australia. *Journal of youth studies*, 9 (5):495-514.
- Wyn, Johanna (2011) The Sociology of youth, A reflection on its contribution to the field and future directions. *Youth Studies Australia*. 30 (3):34-39

Ziehe, Thomas (1989) *Kulturanalyser – ungdom, utbildning, modernitet*. Stockholm/Stehag: Symposion Bokförlag.

Özdemir, Ümmühan (2007) *Vulnerable Children and youth studies*. 2 (3):227-231.

Östgård-Ybrandt, Helene (2004) *Self-concept, inner residue of past relationships and social functioning in adolescence. A study of age and gender differences in groups of normal and antisocial adolescents*. Umeå Universitet.